

WE BLIJVEN LEREN!

Begeleiding van mbo-
leerlingen die leren op
een Europese stageplek

Verbeteren van competenties, kennis en vaardigheden van deelnemers en
professionaliseren van stagebegeleiding en Europese samenwerking
door projectcoördinatoren

Onderwijs en Cultuur

Leonardo da Vinci

Nederland

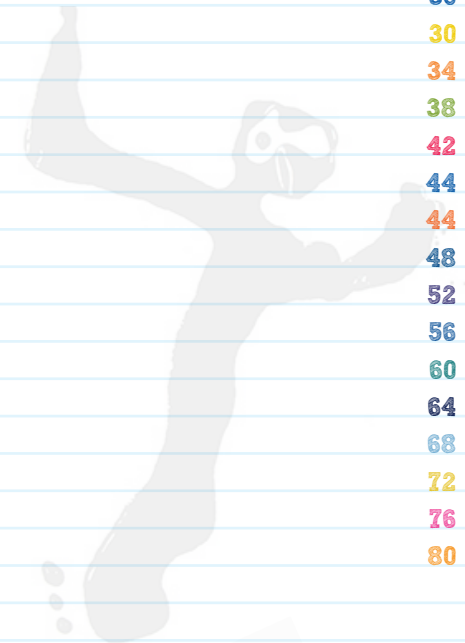

www.leonardodavinci.nl

Inhoudsopgave

Inleiding	04
Quotes stagecoördinatoren	06
Quotes deelnemers	08
Voorwaarden en doelstellingen	10
Feiten en cijfers	16
Europa 2007 - 2011	17
Nederland 2007 - 2013	20
Impactonderzoek	26
Mobility award winnaars	30
2009 Els Beimers - Europrof	30
2010 Ferry Lotterman - ROC Tilburg	34
2011 Linde Keulen - Europrof	38
2012 Diana Versteegh - Helicon Opleidingen	42
Mobiliteit - Projectcoördinatoren in beeld	44
CfM - Aeres Groep	44
CfM - Albeda College	48
CfM - Deltion College	52
CfM - Horizon College	56
CfM - Landstede	60
CfM - ROC Leeuwenborgh	64
CfM - Wellantcollege	68
CfM - Noorderpoort	72
CfM - Summa College	76
Social Inclusion - MBO Amersfoort	80

Titel

We blijven leren!
Begeleiding van mbo-leerlingen die leren op een Europese stageplek

Coördinator Mobiliteitsprojecten

Eline van der Net, NA LLP Leonardo da Vinci Nederland

Samenstelling

Franka van de Wijdeven, NA LLP Leonardo da Vinci Nederland

Met dank aan

De organisaties voor het beschikbaar stellen van hun ervaringen en foto's

Ontwerp

Design Crew

Drukwerk

Dekkers van Gerwen

Publicatie

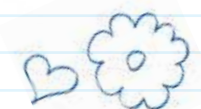
NA LLP Leonardo da Vinci Nederland
Postbus 1585
NL-5200 BP 's-Hertogenbosch
Tel.: +31 (0)73 6800762
na@leonardodavinci.nl
www.leonardodavinci.nl

© november 2013, NA LLP Leonardo da Vinci Nederland

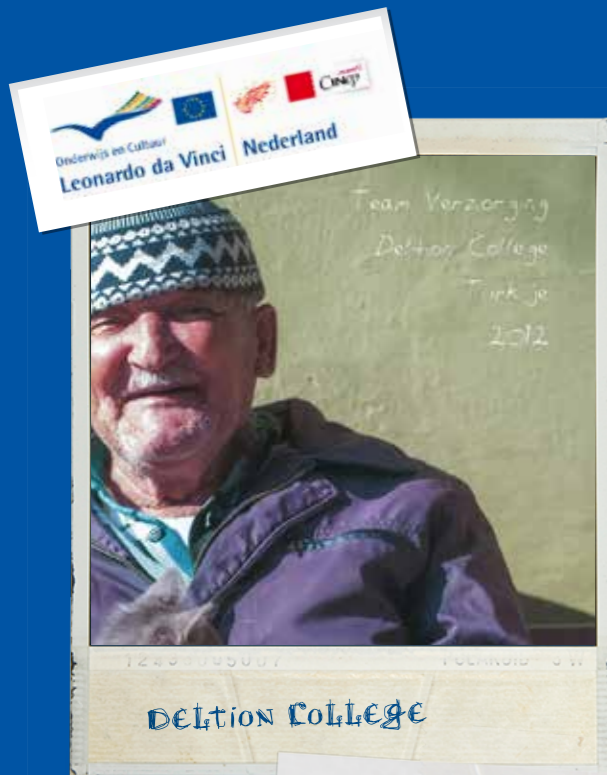
Deze publicatie is tot stand gekomen met subsidie van de Europese Commissie, DG Onderwijs en Cultuur.

Deze publicatie is onderdeel van de reeks WE BLIJVEN LEREN. Van alle actielijnen van het Leonardo da Vinci-programma is een publicatie met ervaringsverhalen uit de periode 2007-2013 samengesteld.

Kijk voor meer informatie op: www.leonardodavinci.nl.

Inleiding

VOOR U LIGT DE PUBLICATIE MET ERVARINGSVERHALEN OVER HET COÖRDINEREN VAN MOBILITEITSPROJECTEN VOOR MBO-LEERLINGEN. HET VERBETEREN VAN COMPETENTIES, KENNIS EN VAARDIGHEDEN VAN DEELNEMERS DOOR EEN BUITENLAND-STAGE STAAN IN DEZE PROJECTEN CENTRAAL. PROJECTCOÖRDINATOREN VERTELLEN OVER HUN LEERERVARINGEN EN DE IMPACT VAN DEZE EUROPESE SAMENWERKING. MET DE MOBILITY-AWARDWINNAARS, ONZE AMBASSADEURS VOOR HET LEONARDO DA VINCI PROGRAMMA, BLIKKEN WE TERUG OP HUN ERVARINGEN EN WE MAKEN KENNIS MET EEN MOBILITEITSPROJECT MET DEELNEMERS UIT ONDERVERTEGENWOORDIGDE GROEPEN.

Het Leonardo da Vinci programma is onderdeel van het Europese subsidieprogramma een Leven Lang Leren. Het doel van dit programma, waaraan 33 Europese lidstaten deelnemen, is bevordering van transnationale competenties, verbeteren van de kwaliteit van het beroepsonderwijs en -opleiding, aanpassing van beroepsonderwijs en -opleidingssystemen en het vinden van nieuwe uitdagingen. Het programma financiert, met verschillende projectmogelijkheden voor verschillende doelgroepen, uitwisselingsmogelijkheden voor het opdoen van kennis en ervaring in Europa.

In Nederland zijn in 2009, 2010 en 2011 een negental Certificates for Mobility (CfM) toegekend aan organisaties die leerlingen-mobiliteit organiseren met behulp van de Leonardo da Vinci-subsidies. In deze publicatie leest u de ervaringen van organisaties met een CfM. Het CfM is een certificaat voor erkenning van het vermogen van een organisatie om een mobiliteitsproject van excellente kwaliteit

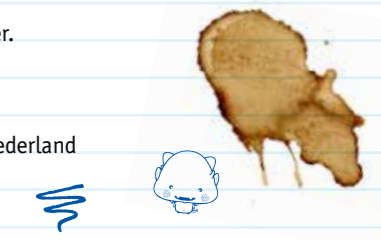
te implementeren. Deze kwaliteit betreft zowel de inhoud als de operationele en financiële aspecten. Daarbij ook lof voor projecten die geen CfM konden bemachtigen in verband met een financieringsplafond, maar zeker ook geweldige projecten neerzetten. De IVT Mobility Award wordt sinds 2009 jaarlijks uitgereikt aan de deelnemer met het beste ervaringsverhaal. Met de awardwinnaars van de afgelopen jaren blikken we terug op hun Leonardo-stage, hun ervaringen als ambassadeur en tot welke impact dat heeft geleid bij verdere keuzes in het kader van een leven lang leren. Voor het stimuleren van deelname aan een mobiliteitsproject door deelnemers uit ondervertegenwoordigde doelgroepen is sinds 2010 een apart budget beschikbaar gesteld, ook wel social inclusion genoemd. Een projectcoördinator vertelt over de ervaringen die deelnemers hebben opgedaan en welke impact dat op ze heeft gehad.

We hopen dat u met het lezen van deze publicatie een impressie krijgt van wat een mobiliteitsproject is en kan bieden. Als u na het lezen van deze publicatie meer wilt weten dan verwijzen wij u naar onze website www.leonardodavinci.nl.

Laat u door deze projecten inspireren tot een Europees mobiliteitsproject, met of zonder subsidie!

Wij wensen u veel leesplezier.

NA LLP Leonardo da Vinci Nederland

HORIZON COLLEGE

Quotes stagecoördinatoren

“Delen is vermenigvuldigen”

“Een goede oriëntatie op hoe beroepen in het buitenland worden uitgevoerd en hoe onze opleidingen daar een voortraject voor kunnen zijn”

“NIEUWE CONTACTEN HEBBEN MIJN PERSOONLIJKE ONTWIKKELING GESTIMULEERD”

“Ik heb meer **“INTERNATIONALISEREN IS EEN ‘MUST’”** inzicht gekregen in Europese vakinhoud”

“Ik heb leren kijken naar mensen vanuit een interculturele gedachte”

“Ik heb geleerd om efficiënter met het netwerk om te gaan”

“IEDER LAND OPEREERT ANDERS IN ZIJN OF HAAR VERGEBIED”

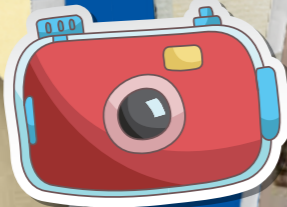
“IK BEN EEN NETWERKER GEWORDEN”

ELS BEIMERS

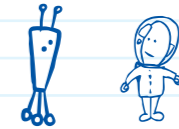

SUNNA COLLEGE

ALBEDA COLLEGE

Quotes deelnemers

"TAAL IS TOCH WEL HEEL BELANGRIJK" "Je bent gek als je niet gaat" "Een hele ervaring met het omgaan met die cultuurverschillen"
 "Hard werken voor weinig geld" "goed bevallen"

"In Nederland hebben wij het nog niet zo slecht"
 "Behulpzaamheid van de gastorganisatie iedereen wil je helpen ze maken tijd voor je" **"Wereldwijde contacten"**

"GELEERD IN TEAMVERBAND TE WERKEN" "alles is **TOTAAL NIEUW"**
 "Ik heb door mijn stage een baan aangeboden gekregen"

"wow!" "Ik begrijp de buitenlanders in Nederland nu beter"
 "Ik heb veel werkervaring opgedaan" **"GEWELDIG"** "Een hele ervaring met het omgaan met die cultuurverschillen"

"Geleerd te communiceren met een taalbarriere" **"CULTUURERVARING"**

"Betere kans op werk" **"ALLES MOET JE ONTDEKKEN"**
"GEEN MOMENT SPIJT GEHAD" "Het is een waardevolle toevoeging voor mijn CV"

"Je leert in een bedrijf werken" "Mijn Engels is verbeterd" "Ik heb heel veel geleerd"

HORIZON COLLEGE

WERELDWIJS
ZONDER REIS!

gke-pin

ALBEDA COLLEGE

Voorwaarden en doelstellingen

Doelgroep:

Leerlingen die een middelbare beroepsopleiding volgen

STAGIAIRS DIE EEN INITIËLE BEROEPSOPLEIDING VOLGEN

Aanvragers:

Personen en organisaties die op enige wijze betrokken zijn bij het middelbaar beroepsonderwijs, zoals:

RECHTSPERSONEN

Opleidingen op lokaal, regionaal en nationaal niveau

Kamers van Koophandel

SOCIALE PARTNERS

Verantwoordelijke instellingen voor stelsels en beleidsregels voor alle aspecten van een Leven Lang Leren in het beroepsonderwijs

ondernemingen

Handelsorganisaties

Autoriteiten voor begeleiding, advies en voorlichting over een Leven Lang Leren

ONDERZOEKSCENTRA EN ORGANISATIES

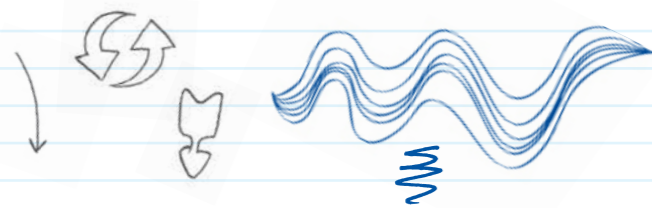
ORGANISATIES ZONDER WINSTOOGMERK

Vertegenwoordigers van betrokkenen bij beroepsonderwijs of beroepsopleidingen

Verenigingen

HESS

Doelen deelnemer:

KENNISVERGROTING Internationale competenties
 Vergroten inzetbaarheid op en deelname aan de (Europese) arbeidsmarkt
 Nieuwe werktechnieken
 TRANSNATIONALE MOBILITEIT
PERSOONLIJKE ONTWIKKELING
 Kennisverbetering
 Interculturele vaardigheden
 Kennisverbetering
 internationale contacten **WERKERVARING** **TALVRAEDIGHEDEN**

Doelen aanvrager:

KENNISVERGROTING Vergemakkelijken van de mobiliteit voor werkende stagiairs
Het leren van elkaar
 Het vinden van Europese good practices die bijdragen aan versterking/verbreding van internationalisering
 Ondersteuning van deelnemers aan opleidings- en bijscholingsactiviteiten
VERBETERING VAN KWALITEIT EN INNOVATIE VAN EIGEN ONDERWIJS
 Internationale oriëntatie en voorbereiding op een Euregionale/Europese arbeidsmarkt inclusief Europees burgerschap
 Het vinden van Europese good practises die bijdragen aan het oplossen van eigen problemen
 Het aantrekkelijker maken van het beroeps onderwijs en mobiliteit
 Het meegeven van key competences for a changing world **PERSOONLIJKE ONTWIKKELING**

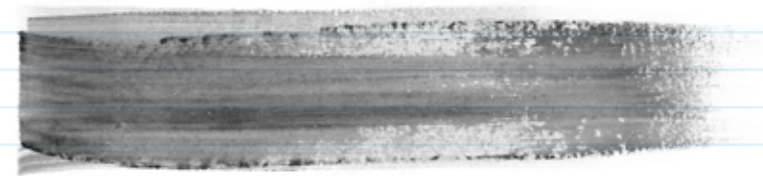
Ma

hallo

Toekenningscriteria:

Verblijf van minimaal 2 tot maximaal 39 weken
Duidelijke en realistische doelstellingen EENMALIGE DEELNAME BINNEN DEZELFDE ACTIELIJN
 AANTOONBAARHEID VAN TAAL- EN INTERCULTURELE COMPETENTIES
 Meerwaarde transnationale mobiliteit boven stage in eigen land
 Aantoonbaarheid van persoonlijke ontwikkeling Mobiliteit binnen een van de 33 deelnemende Europese lidstaten
 link naar praktische ervaring en opleidingsbehoeften
 Stage gericht op werkervaring bij een bedrijf
AANTOONBAARHEID PROFESSIONELE ONTWIKKELING

Impact organisaties:

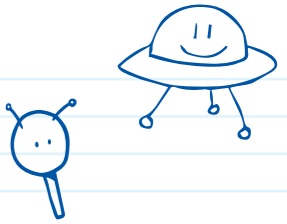
OPNAME INTERNATIONALISERING IN STRATEGISCH BELEID Verbetering stage-inhoud door ECVET-instrument
 Betere kwaliteit Transnationale erkenning van leerresultaten
 van personeel ECVET-proof netwerken
 Verbreding visie op internationalisering **Europees netwerk** MEER: DRAAGVLAK VANUIT HET EVB
Meer transparantie Verhoging van de kwaliteit van I-BPV Betere aansluiting onderwijs arbeidsmarkt

GROEI VAN INTERNATIONALISERINGSACTIVITEITEN

Meer teams betrokken bij internationalisering Verbetering van de Nederlandse stages
Internationalisering is nu een vast onderdeel van de opleiding

ENORME DRAAGVLAKVERBREDING EN DEELNAME VAN VRIJWEL ALLE SECTOREN BINNEN HET ROC Internationaliseren leidt tot meer aanmeldingen en verdieping van studies
MEER: PDE BESCHIKBAAR VOOR: BUREAU INTERNATIONALISERING

Kennisvergroting van andere onderwijssystemen geeft feedback op de eigen systemen meer bewustzijn over kwalificatiestructuur binnen Europa

Impact deelnemers:

Persoonlijke ontwikkeling Interculturele en pedagogische vaardigheden
TRANSNATIONALE MOBILITEIT

Internationale competenties **LEREN WERKEN ONDER WERKDruk** NIEUWE WERKTECHNIKEN
Beter beeld van wereldburgerschap

internationale contacten Leren communiceren met taalbarriere **ZELFSTANDIGHEID**
TAALVAARDIGHEDEN Nieuwe leerstrategieën

Beter beeld van Europese mogelijkheden Horizonverbreding
Werken in teamverband

Voorbereiding op Euregionale/ Europese arbeidsmarkt **WERKERVARING**
MEER KANS OP DE ARBEIDSMARKT

SANNA COLLEGE

DELTA COLLEGE

Feiten en cijfers

VAN 2007 TOT EN MET 2011 ZIJN IN EUROPA 16.727 EUROPESE MOBILITEITSPROJECTEN GESUBSIDIEERD EN RUIM 375.000 INDIVIDUELE STAGES.

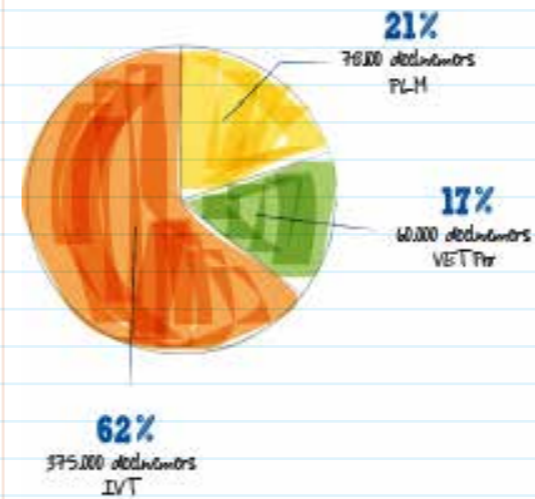
BINNEN HET LEONARDO DA VINCI PROGRAMMA ZIJN VERSCHILLENDE GESUBSIDIEERDE UITWISSELINGEN MOGELIJK. ACTIELIJNEN BINNEN HET LEONARDO DA VINCI PROGRAMMA

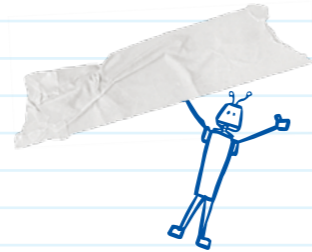
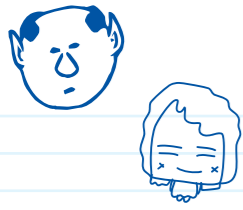
GERICHT OP MOBILITEIT ZIJN:

- MOBILITEIT VOOR MBO-LEERLINGEN (IVT);
- MOBILITEIT VOOR PROFESSIONALS UIT HET BEROEPS-ONDERWIJS (VETPRO);
- MOBILITEIT VOOR PAS AFGESTUDEERDEN, WERKZOEKENDEN EN WERKNEMERS (PLM).

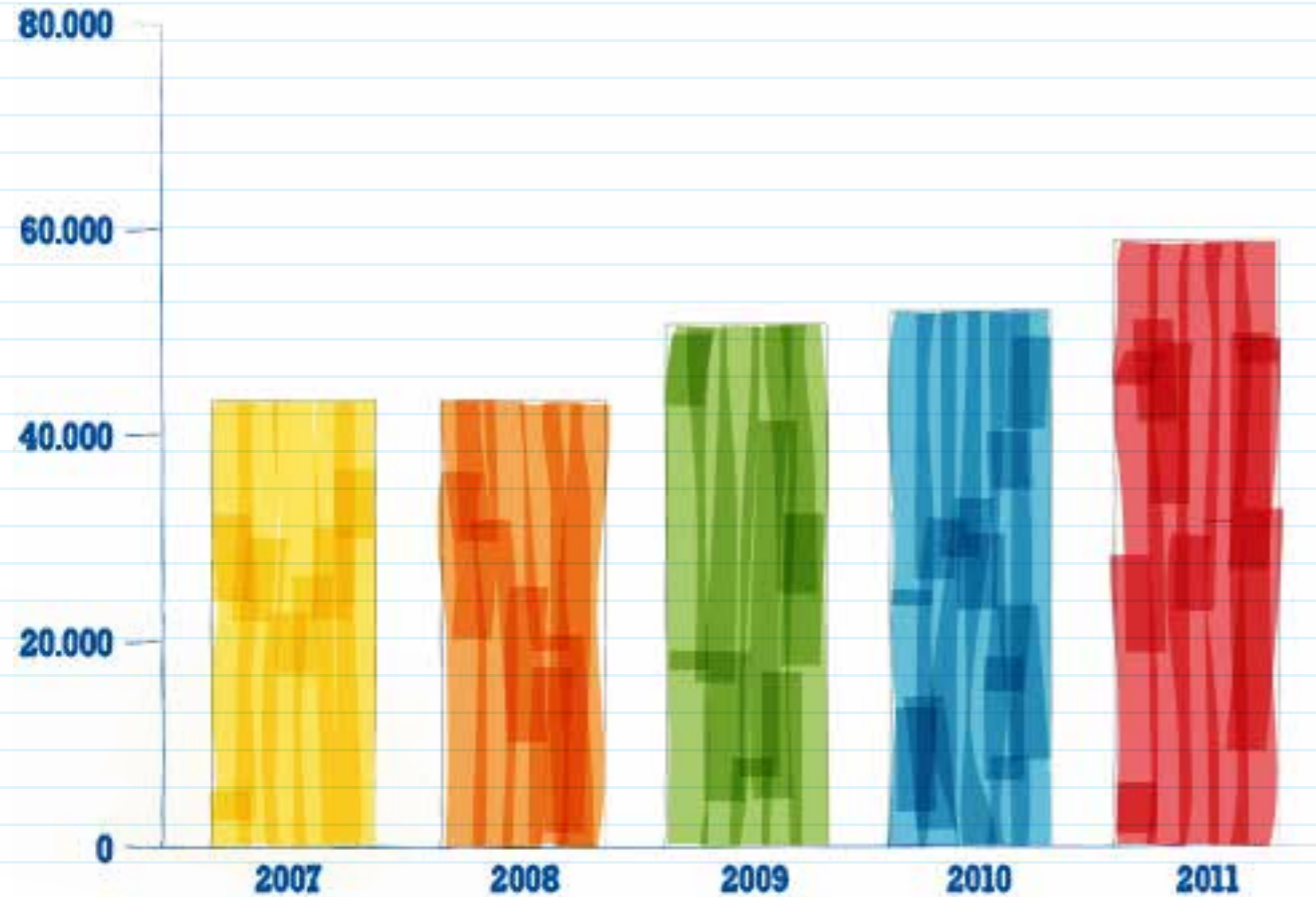
Europa 2007 - 2011

Mobiliteitsprojecten 2007-2011:

Europese IVT mobiliteitsprojecten:

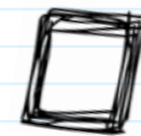
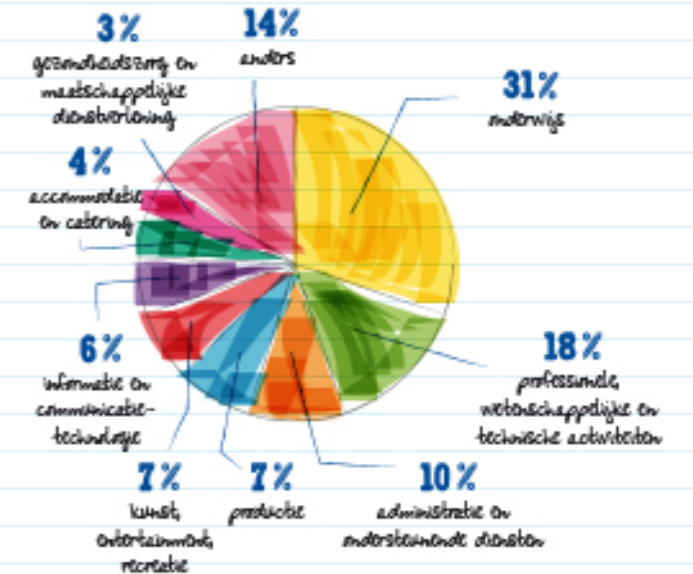

81% van de deelnemers verbleef twee tot vijf weken op stage.

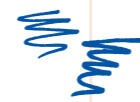

Gemiddelde stageduur deelnemers per land: Sectoren:

1 MAAND	BG, HR, HU, LV, TR, UK
1 TOT 3 MAANDEN	AT, DK, EE, GR, IS, RO
3 TOT 6 MAANDEN	BE, DE, IT, LI, NO, SK, FR
> 6 MAANDEN	BE, NL, ES

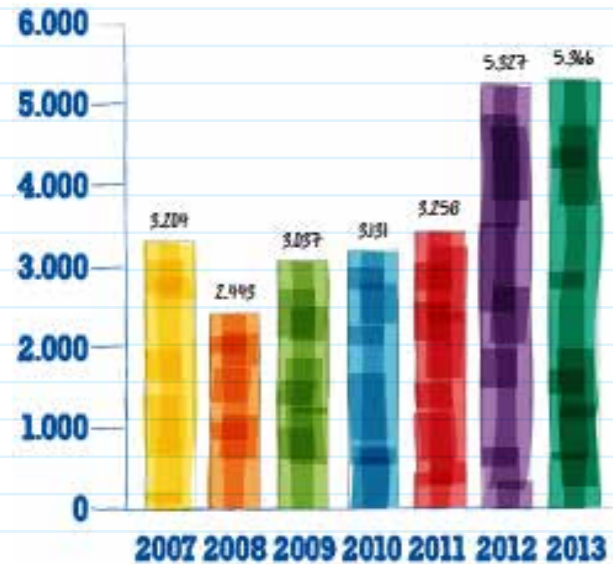

Nederland 2007 - 2013

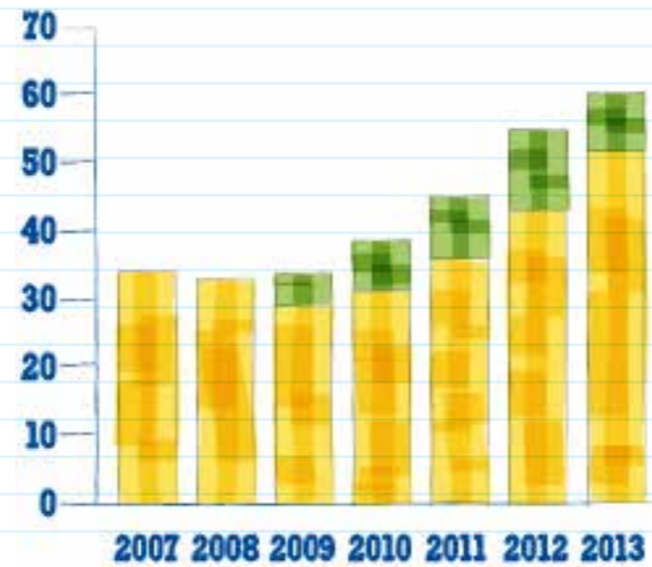
MOBILITEITSPROJECTEN HEBBEN EEN LOOPTIJD VAN TWEE JAAR. DE GEGEVENS ZIJN GEBASEERD OP AFGERONDE

PROJECTEN (2007-2011) EN OP BASIS VAN AANVRAGEN (2012-2013).

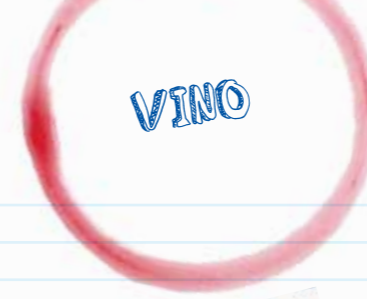
Aantal deelnemers:

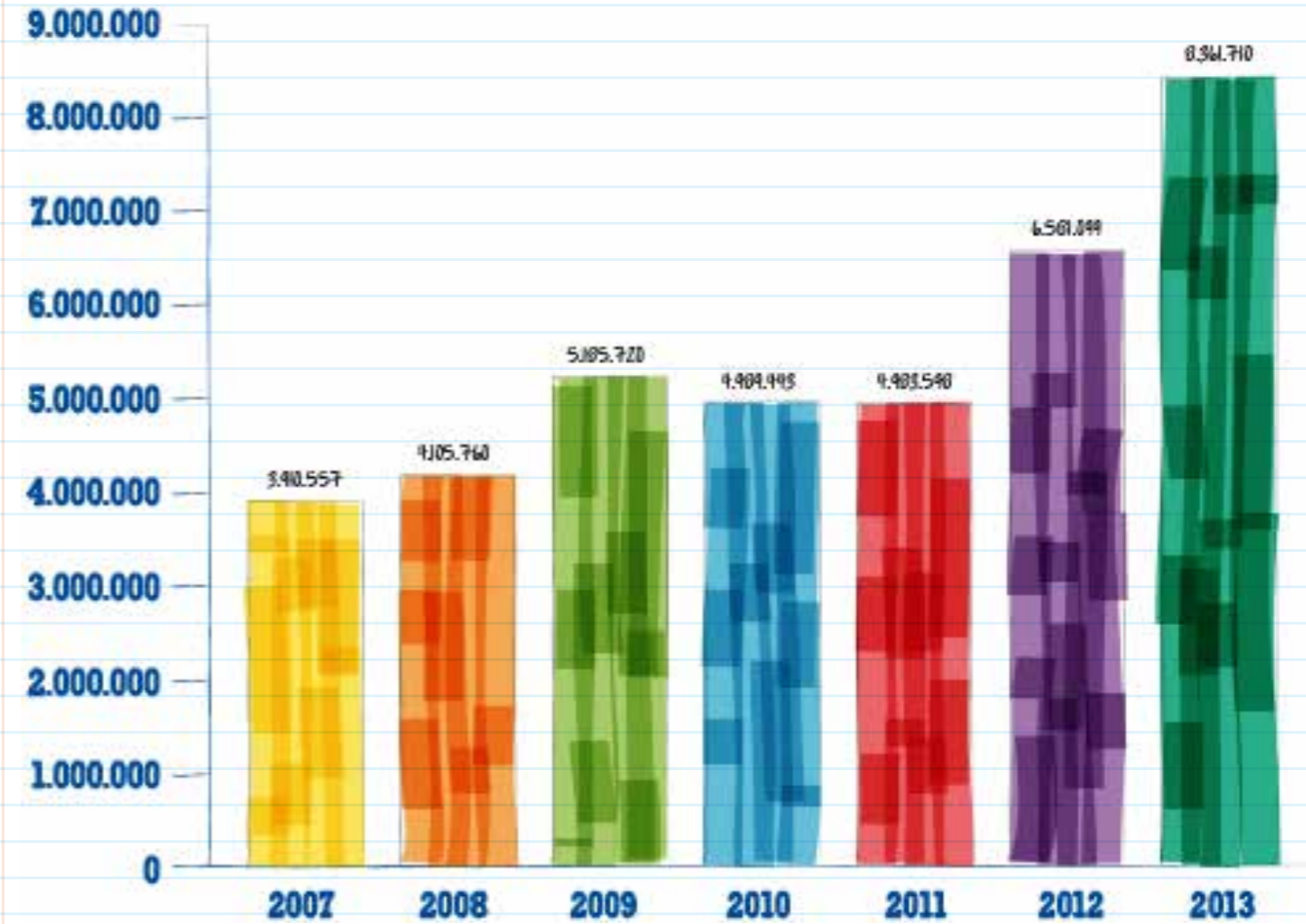
Toegekende projecten:

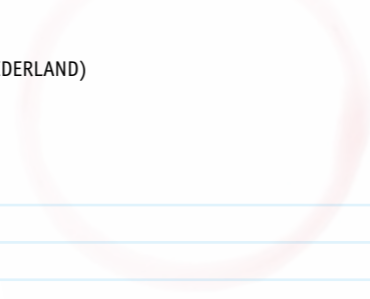

*Certificates for Mobility lopen door tot en met 2013. Eerder toegekende CFM's zijn in deze tabel meegenomen.

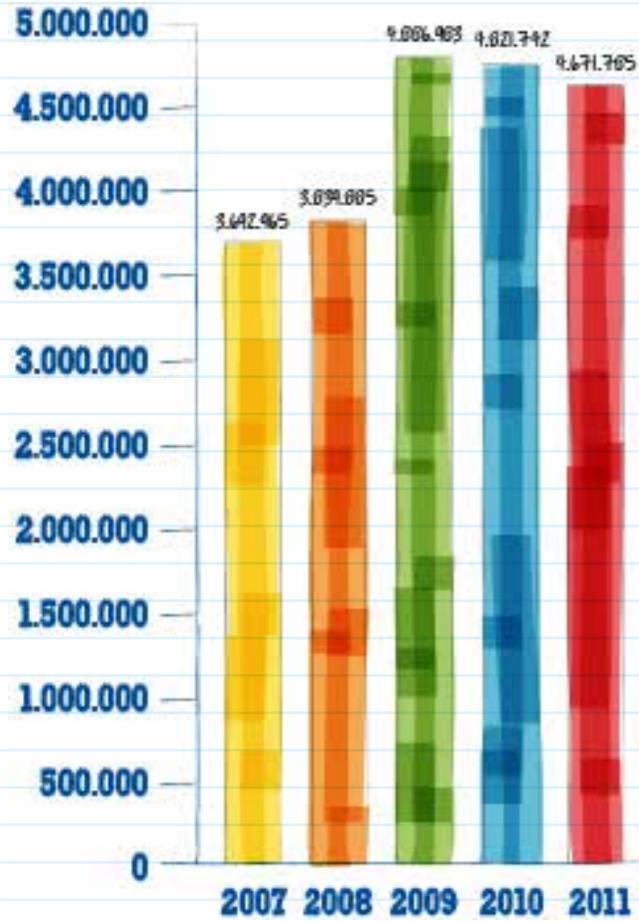

Toegekende subsidie:

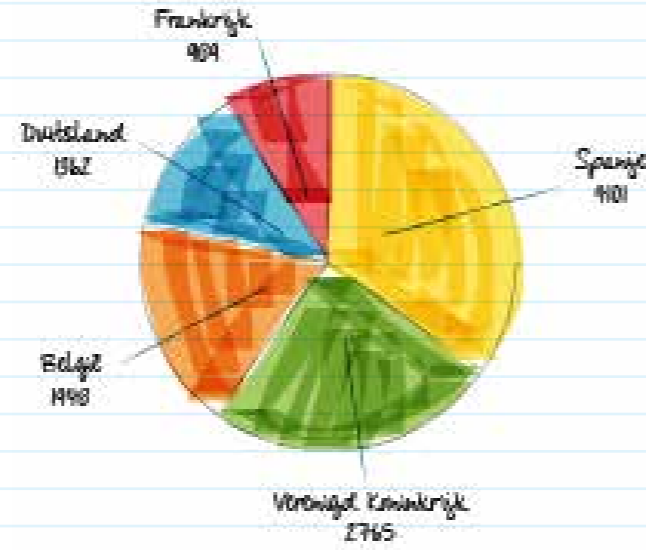

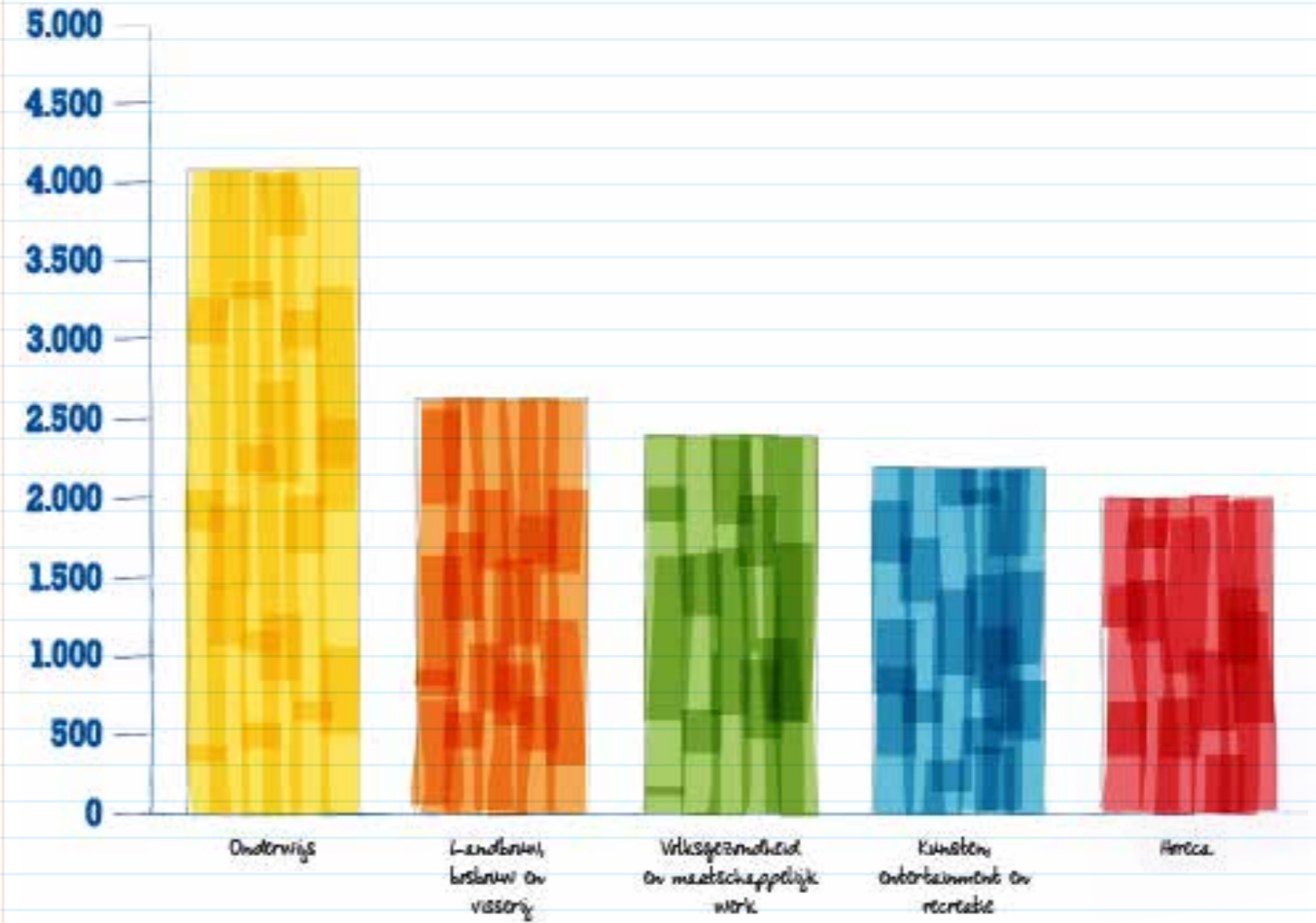
Subsidie gerealiseerde projecten:

Top 5 uitgaande mobiliteit:

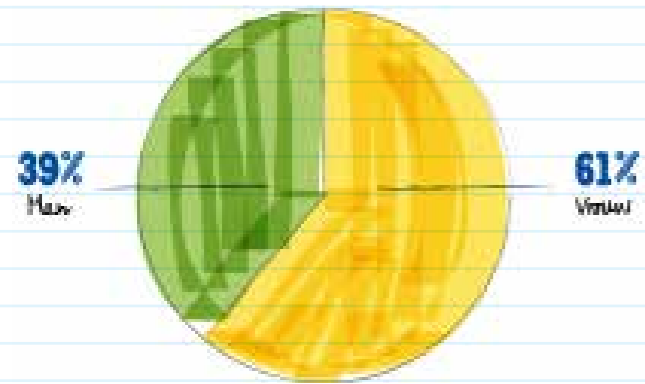
Top 5 sectoren:

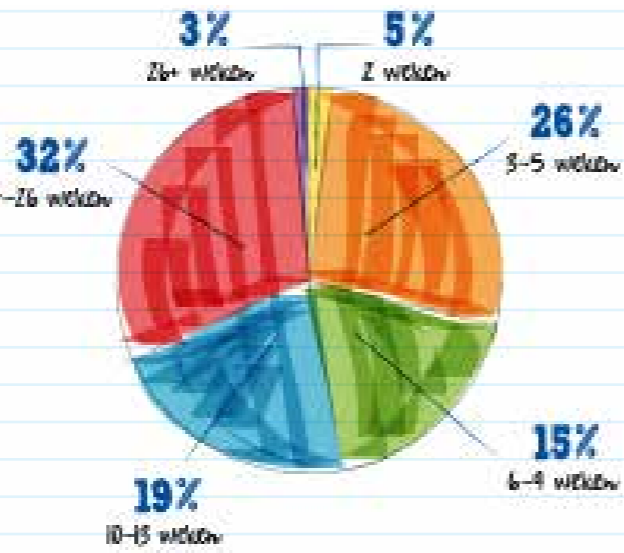

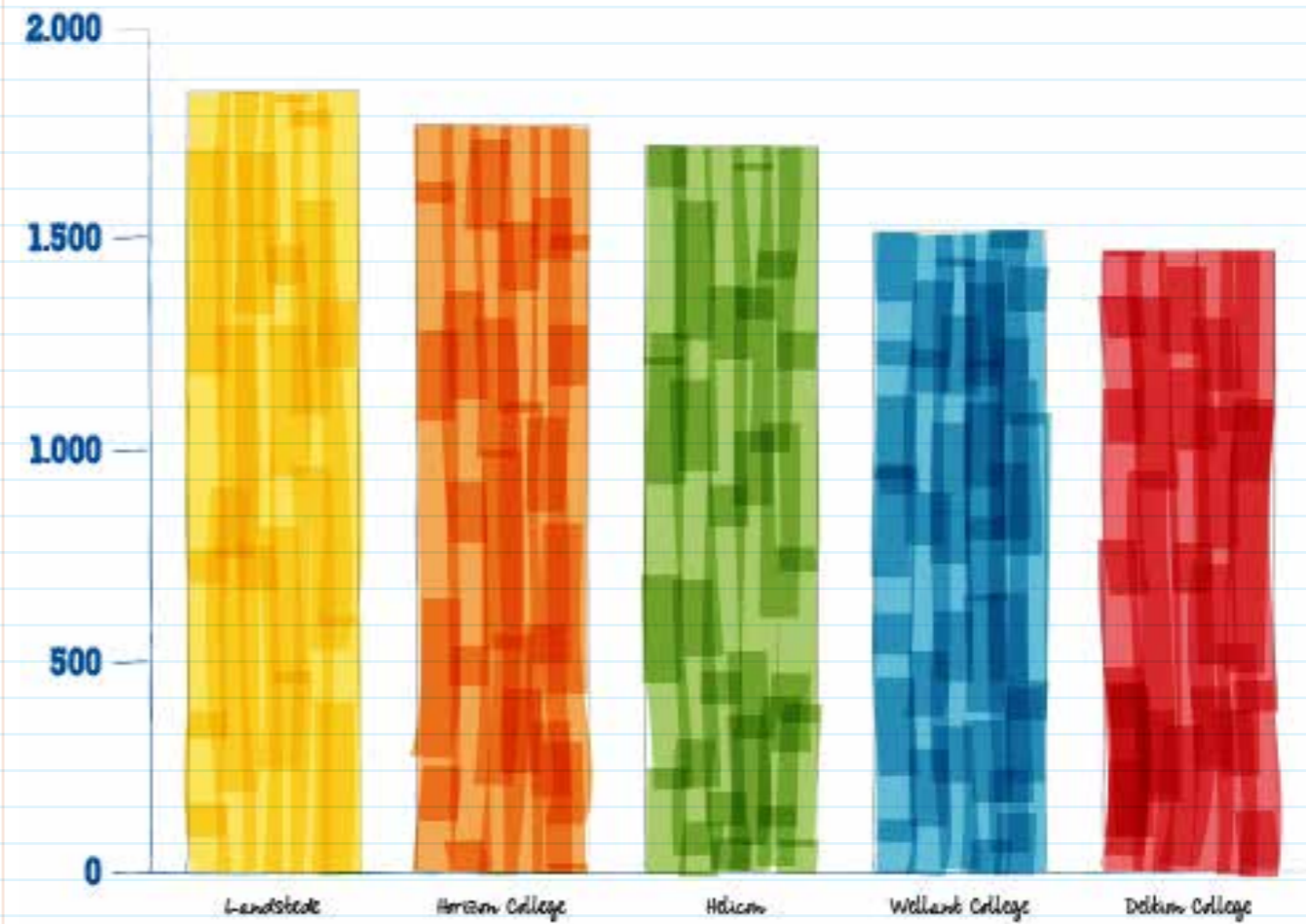
Verhouding man vrouw:

Stageduur in weken:

Top 5 aanvragende organisaties met aantal deelnemers:

Impactonderzoek

MEDIO 2013 IS EEN ENQUETE UITGEZET ONDER ALLE PROJECTLEIDERS VAN DE NEDERLANDSE LEONARDO DA VINCI MOBILITEITSPROJECTEN (2007 TOT EN MET 2012). DE STATISTISCHE RESULTATEN VAN DEZE ENQUETE VINDT U TERUG IN DE PARAGRAAF 'FEITEN EN CIJFERS'.

DENTEN HEBBEN ZOWEL INITIAL VOCATIONAL TRAINING (IVT) ALS VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING PROFESSIONALS (VETPRO) PROJECTEN GEHAD. EEN ENKELE AANVRAGER HEEFT OOK DE ACTIELIJN PEOPLE IN THE LABOUR MARKET (PLM) AANGEGEVEN.

ONDANKS ENKELE ANDERE ORGANISATIES DIE PARTICIPEREN IN MOBILITEITSPROJECTEN, IS DE RESPON OP HET ONDERZOEK 100 % VAN EEN MBO-INSTELLING. DE MEESTE RESPON-

DE MEESTE ORGANISATIES KOMEN AAN HUN PARTNERS VIA EEN ANDER SAMENWERKINGSVERBAND, GEVOLGD DOOR EEN VOORBEREIDEND ONDERZOEK.

[Persoonlijke] leeropbrengsten van de projectleiders:

Mbo-leerlingen hebben een enorme potentie op de (buitenlandse) arbeidsmarkt en zijn daar zeer waardevol

Het loskomen van Nederlandse systemen

PLANMATIG WERKEN

**PROJECTBEHEER
KOST MEER TIJD
DAN IK AANVANKELIJK
HAD VERWACHT**

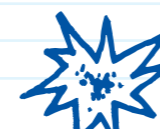
INTERCULTURELE EN MANAGEMENTERVARING

Het managen van de verwachtingen van alle betrokkenen

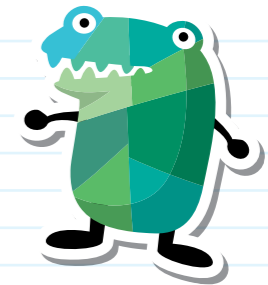
Kwaliteit is erg belangrijk en daaraan moet je vasthouden **Communiceren met andere culturen**

Projectmatig werken heeft ook voor mobiliteit zijn voordelen

Het zorgen voor draagvlak

Impact op organisatieniveau:

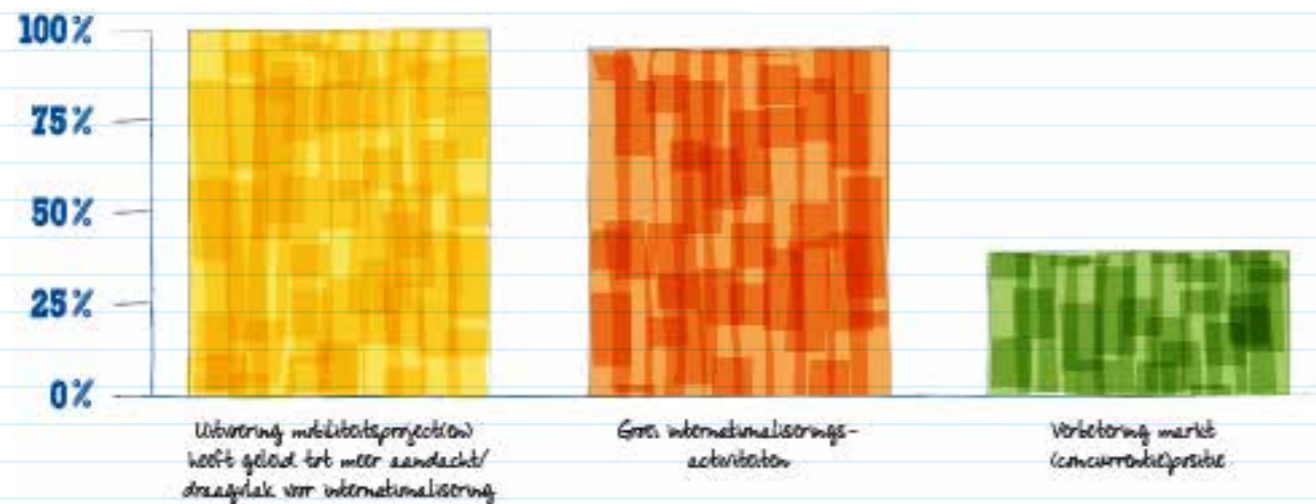
Werkgevers ambiëren potentiële werknemers, die deelgenomen hebben aan een buitenlandstage

Ontwikkeling van buitenlandstages voor niveau 2-leerlingen is een belangrijke ontwikkeling op het gebied van BPV: het ontwikkelen van een gestructureerde leeromgeving met extra begeleiding in het buitenland

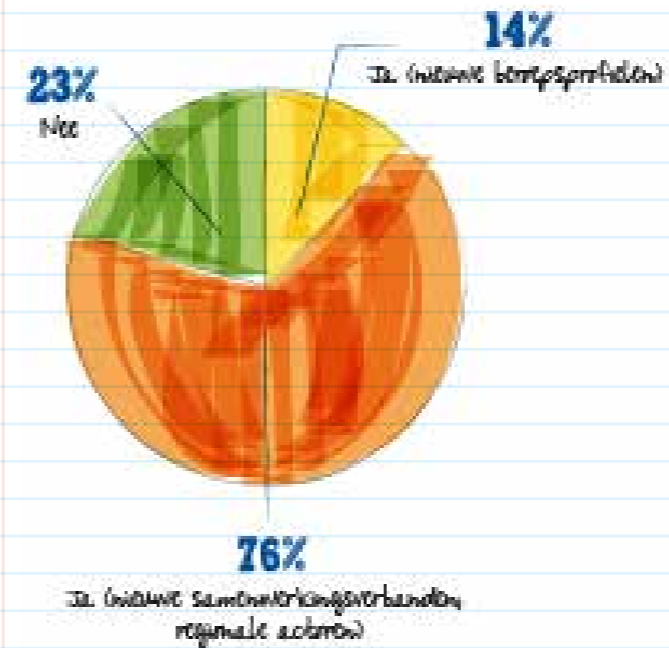
Collega-instituten uit het buitenland (Spanje, Ierland) komen bij ons voor de methodiek van praktijkgestuurd onderwijs

Opzetten van deelnemersraden binnen het Nova College naar een voorbeeld van een Zweedse partnerschool

De impact die internationaliseringsactiviteiten voor organisaties hebben, is terug te vinden op pagina 14.

Verbetering relatie onderwijs arbeidsmarkt:

95% heeft na afloop nog contact met Europese partners

Van de mbo-opleiding Kok naar de masteropleiding Medische Psychologie

MOBILITY AWARD WINNAARS

SINDS 2009 ORGANISEERT HET NA LLP LEONARDO DA VINCI EEN WEDSTRIJD VOOR HET BESTE STAGEVERSLAG VOOR ALLE LEERLINGEN UIT HET MBO DIE MET EEN LEONARDO DA VINCI-BEURS OP STAGE ZIJN GEWEEST. HET VERSLAG MOET GAAN OVER DE PERSOONLIJKE STAGE-ERVARINGEN, DE CULTUURVERSCHILLEN DIE ZE ERVAREN HEBBEN EN DE TOEGEVOEGDE WAARDE VAN DE BUITENLANDSTAGE VOOR DE OPLEIDING. AAN DE LEERLING MET BESTE STAGEVERSLAG WORDT DE IVT MOBILITY AWARD UITGEREIKT.

WIJ BLIKKEN MET ONZE LEONARDO DA VINCI AMBASSADEURS TERUG EN STELDEN HEN ENKELE VRAGEN:

Wat doe je nu?

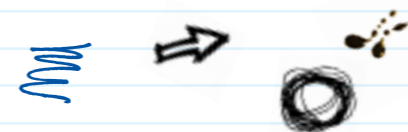
Ik heb net mijn eerste jaar van de tweejarige masteropleiding Medische Psychologie aan de universiteit van Tilburg afgerond. Ondanks deze verschillende opleidingen zijn er toch veel overeenkomsten. Je werkt zowel als kok en als neuropsycholoog voor en met mensen en het is bij beide beroepen van belang dat je kan begrijpen wat de client kan of wenst. Daarnaast zijn en blijven het beide mijn passies: mensen en eten. Ik ga op zoek naar de ideale baan waarin ik dit kan combineren. Zo heb ik mijn bachelor afgesloten met een thesis met de titel 'Food and mood'.

Heb je je ervaring van je Leonardo da Vinci-stage in de praktijk toe kunnen passen?

Ja, de Leonardostage heeft me bewust gemaakt van alle mogelijkheden om te leren, zowel binnen de opleiding en de stage als daarbuiten, bijvoorbeeld van andere culturen en mensen om me heen. Na mijn stage sta ik meer open voor het leren van nieuwe dingen. Ik heb geleerd dat wanneer ik me ergens voor inzet en er gemotiveerd voor ben, het eigenlijk altijd wel op z'n pootjes terecht komt.

Heb je je ervaring van je Leonardo da Vinci-stage in je opleiding kunnen toepassen?

Ik heb heel veel geleerd. Waar ik het meeste baat bij heb, is dat ik geleerd heb om niet bang te zijn voor onbekende dingen. Je kunt vaak meer dan dat je voor mogelijk houdt. In Londen heb ik vaak mijn grenzen moeten verleggen en dingen gedaan die ik eigenlijk best spannend vond, waarbij het achteraf altijd meeviel. Van deze ervaring - en het gevoel dat het wel goed komt - heb ik tijdens mijn studie veel profijt gehad. Ik merkte daar op mijn werkplek dat het goed was om initiatieven te nemen in de keuken. Hoe meer je wilt, hoe meer je ook mag en leert. Tijdens mijn koksopleiding en ook tijdens mijn stage in Londen heb ik echt geleerd om productie te draaien, hard te werken en ergens echt voor te gaan. Dit zijn vaardigheden die tijdens mijn huidige opleiding erg goed van pas zijn gekomen. Door deze werkethiek heb ik mijn bachelor met ongeveer een 8 gemiddeld kunnen afronden en er ook nog veel andere dingen naast kunnen doen, zoals onderzoek en een excellence programme.

2009

Opleiding Kok

Leerjaar 1

Stageperiode

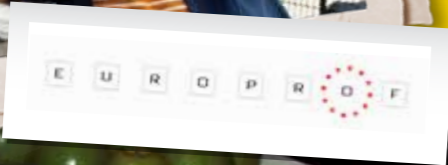
2 maart – 10 april 2009

Gastorganisatie

NH Harringtonhall hotel in Londen, Engeland

Deelnemer

Els Beimers, Europrof

Heb je nog buitenlandse contacten overgehouden aan je buitenlandse stage?

Met mijn collegae en vrienden die ik tijdens mijn stage in Londen heb leren kennen, heb ik momenteel niet zoveel contact. Tijdens mijn opleiding bij Europrof zijn er wel verschillende buitenlandse hechte vriendschappen ontstaan met meiden die daar voor een stageperiode waren.

Heb je na je Leonardo da Vinci-stage nog een andere stage gedaan?

Na mijn stage in Londen, heb ik ook nog kort in Nederland stage gelopen. Ik heb verder geen buitenlandse stages meer gedaan. Na mijn bachelor en eerste masterjaar, ga ik dit jaar voor het eerst hiervoor stage lopen in het St Elisabeth ziekenhuis te Tilburg. Ook naar deze stage kijk ik erg uit.

Ben je na je stage anders gaan denken over jouw toekomst op de arbeidsmarkt?

Ja, ik denk het wel. De stage heeft me meer zelfvertrouwen gegeven. Eerst was ik onzeker of ik wel een baan zou vinden maar nu heb ik er vertrouwen in dat het wel goed komt. Waarschijnlijk door al mijn kleine overwinningen van tijdens en na mijn stageperiode, die mij het gevoel gaven van 'ik kan het'. Na het afronden van mijn stage heb ik al verschillende banen aangeboden gekregen, en als ik niet direct aan het werk kan als psycholoog, dan lijkt het me erg leuk om een tijdje als kok aan de slag te gaan.

Kan je aangeven wat de voor- en nadelen zijn van een buitenlandstage?

Nadelen van een internationale stage zijn dat het veel spannender is en dat je ver weg bent van je familie en vrienden. De voordelen hiervan zijn weer dat het spannender is, je overwint ook meer, wat je zelfvertrouwen vergroot. En door de afstand sta je meer open om nieuwe mensen te ontmoeten en hiermee een band op te bouwen.

Kan je de impact beschrijven die de stage voor jou heeft gehad?

Mijn zelfvertrouwen is gegroeid. Ik heb inzicht gekregen in andere culturen en ik ben me meer bewust van de leermogelijkheden in het dagelijks leven. Daarnaast heb ik gemerkt dat nieuwe dingen misschien wel erg spannend zijn, maar ook extra lonend. Tot slot heb ik geleerd dat wanneer je ergens voor gaat dat het wel goed komt.

Promotie Buitenlandstage

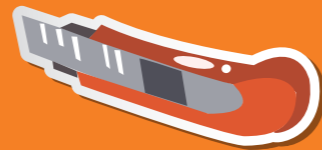
Ter promotie van het Leonardo da Vinci-programma heb ik meegewerkt aan een advertorial in de METRO in 2010 met als titel 'Op avontuur in het buitenland'.

ROCTILBURG

Luchtvaarttechniek

Leerjaar 4

Stageperiode

1 november 2009 – 31 mei 2010

Gastorganisatie

The Fighter Collection in Duxford, Engeland

Deelnemer

Ferry Lotterman, ROC Tilburg

2010

Van de mbo-opleiding Luchtvaarttechniek naar de hbo-opleiding Werktuigbouwkunde

Wat doe je nu?

Ik ben verder gaan studeren, ik ben nu hbo-student Werktuigbouw aan de Avans hogeschool in 's-Hertogenbosch. ”

Heb je je ervaring van je Leonardo da Vinci-stage in de praktijk toe kunnen passen?

Door mijn stage in Engeland heb ik mijn spreekvaardigheid in het Engels sterk verbeterd. Ik heb daarbij ook geleerd dat ik mijzelf kan redden. Thuis vraag je al gauw de hulp van je ouders. Dit is makkelijk, maar in Engeland moet je wel naar andere mensen toestappen. ”

Heb je je ervaring van je Leonardo da Vinci-stage in je opleiding kunnen toepassen?

Doordat ik zeven maanden in Engeland heb gewoond, ging ik na een tijdje ook denken in het Engels. Ik merk dat ik heel snel naar het Engels kan switchen. Ik heb vorig jaar de opleiding Luchtvaarttechnologie in Delft gedeeltelijk gevolgd. Hier zijn alle boeken Engelstalig en ik had daar geen moeite mee. In de luchtvaart is alles in het Engels, dus dit is een voordeel. ”

Heb je nog buitenlandse contacten overgehouden aan je buitenlandse stage?

Vanwege mijn stage mag ik nog steeds ieder jaar terugkomen voor de grote vliegshow "Flying Legends". Dan help ik mee de vliegtuigen vliegklaar te maken voor de show. ”

Heb je na je Leonardo da Vinci-stage nog een andere stage gedaan?

Nee, deze stage was mijn afstudeerstage. Ik wil wel tijdens mijn hbo-opleiding weer stage gaan lopen. Voordat ik naar Engeland ging, heb ik stage gelopen bij de Koninklijke Luchtmacht op de vliegbasis in Volkel. ”

Ben je na je stage anders gaan denken over jouw toekomst op de arbeidsmarkt?

Ja, ik weet nu waar ik het liefste wil gaan werken. En ik heb gemerkt dat ik thuis hoor tussen vliegtuigen, het liefst tussen historische vliegtuigen! Maar dit is in Nederland alleen mogelijk als vrijwilliger. Dus na mijn opleiding Werktuigbouwkunde wil ik wel in de luchtvaart werken, maar ik weet nog niet hoe en waar. ”

Kan je aangeven wat de voor- en nadelen zijn van een buitenlandstage?

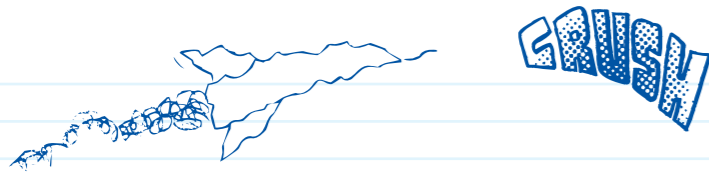
Het voordeel is dat je leert om in een bedrijf te werken. Dit kan je niet leren op school. En het voordeel van een buitenlandstage is dat je leert voor je zelf op te komen. Je moet alles in een vreemde taal doen. Je kunt niet even iets in het Nederlands vragen, als je het niet weet in het Engels. Het nadeel van een buitenlandstage is dat je ver weg bent van je vrienden en je familie. ”

Kan je de impact beschrijven die de stage voor jou heeft gehad?

Voor mij is de stage in Engeland een hele bijzondere ervaring geweest. Ik heb gedaan waar ik jaren van heb gedroomd. Omdat

ik per se in Engeland stage wilde lopen, heb ik ook heel veel geleerd. Bijvoorbeeld door zelf het contact te zoeken voor de stage, de woonplek te regelen en het zoeken naar financiële middelen om mijn stage te bekostigen, want ik werkte daar als vrijwilliger. Mede doordat ik gebruik kon maken van de Leonardo da Vinci-beurs, kon ik mijn droomstage verwezenlijken. Doordat er op Duxford historische vliegtuigen staan, kan en mag er nog veel zelf gedaan worden. Hierdoor leer je heel veel verschillende technieken. Ik ben nu vrijwilliger op vliegbasis Volkel, en hier gebruik ik veel kennis die ik in Engeland heb opgedaan. Ik heb ook veel zelfkennis opgedaan. Ik heb zeven maanden in een bed en breakfast gewoond, zonder internetverbinding. Ik moest alles zelf regelen. In Nederland heb je ouders of de school die voor jou iets kunnen regelen. In Engeland moest ik alles zelf doen. Dit was van koken tot het regelen van mijn Engelse les, van kleren wassen tot aan het schrijven van stageverslagen in het Engels. Hierbij kon ik niet even nog wat vragen aan mijn vader. Mijn stageplek in Engeland heb ik zelf geregeld. Nu is dit een vaste stageplek voor leerlingen van het ROC Tilburg. Dit jaar hebben wij met vier ex-stagiaires meegeholpen bij de vliegshow 'Flying Legends'.

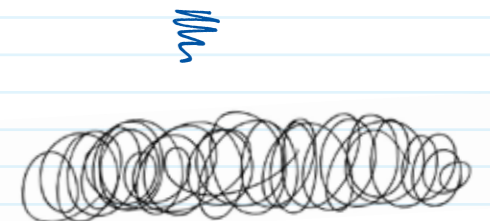
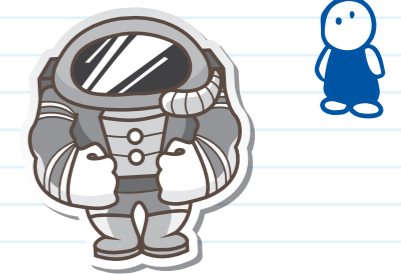
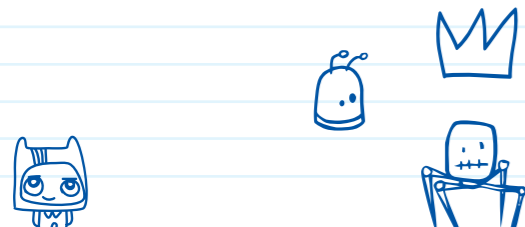
Promotie Buitenlandstage

Ik ben door ROC Tilburg beloond met de Award 'Leerling van het Jaar'.

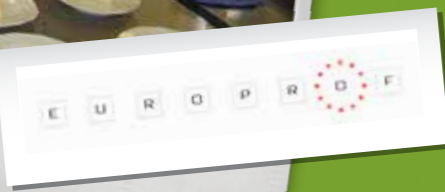
Ter promotie van het Leonardo da Vinci-programma heb ik een bijdrage geleverd aan advertorials in het magazine van Go Europe (2011), de METRO - tijdens de 'Youth on the Move campagne' (2012), het MBO stagemagazine (2012) en is mijn stage in beeld gebracht met een promotievideo 'Stage in het buitenland' (2011).

Het is een hele leerzame tijd geweest. En als je zou vragen of ik het nog een keer zou doen? Zeg ik ja!

2011

Opleiding Kok

Leerjaar 1

Stageperiode

3 januari 2011 – 14 februari 2011

Gastorganisatie

Mercure Grand hotel Biedermeier in Wenen, Oostenrijk

Deelnemer

Linde Keulen, Europrof

Van de mbo-opleiding Kok naar de wo-opleiding Voeding en Gezondheid

Wat doe je nu?

Mede door mijn kokopleiding ben ik helemaal enthousiast geraakt voor voeding. Aangezien ik nog iets met biologie of de mens wilde studeren was de studie 'Voeding en Gezondheid' aan de Wageningen Universiteit voor mij een logische keuze. Naast mijn studie, kan ik mijn creativiteit en passie voor koken goed kwijt in mijn weekendbaantje als kok in een duurzaam, milieubewust restaurant.

Heb je je ervaring van je Leonardo da Vinci-stage in de praktijk toe kunnen passen?

Door mijn stage ben ik zelfstandiger en zelfverzekerder geworden waardoor ik zowel in mijn studie, mijn werk als in het sociale leven makkelijker de uitdaging durf aan te gaan en beter voor mezelf op kom.

Heb je je ervaring van je Leonardo da Vinci-stage in je opleiding kunnen toepassen?

Tijdens mijn stage heb ik ervaring opgedaan met het werken in een team. Dit kan ik gebruiken in mijn opleiding tijdens groepswork. Omdat je in een andere werksituatie komt, ontdek je ook sneller wat je leerpunten zijn.

Heb je nog buitenlandse contacten overgehouden aan je buitenlandse stage?

Nee, maar ik ben nog wel twee keer terug geweest naar het restaurant in Wenen, maar dan als gast. De mensen waar ik mee heb samengewerkt herkennen mij nog.

Heb je na je Leonardo da Vinci-stage nog een andere stage gedaan?

Nee nog niet. Ik heb nog geen stage gedaan voor mijn huidige opleiding. Door mijn positieve ervaring ben ik nog wel van plan een stage in het buitenland te doen.

Ben je na je stage anders gaan denken over jouw toekomst op de arbeidsmarkt?

Door mijn stage-ervaringen durfde ik een nieuwe uitdaging aan te gaan en heb deze gevonden in de vorm van een studie aan de universiteit. Ik heb hiervoor gekozen, niet omdat ik het vak niet leuk genoeg vind maar juist doordat ik overtuigd raakte dat ik nog wat meer in mijn mars heb.

Door de werkervaring van de stage ben ik opzoek gegaan naar een baantje voor in het weekend. Nu werk ik al 2,5 jaar in hetzelfde restaurant. Dit bevalt goed en daarom heb ik me nog niet verder georiënteerd op de arbeidsmarkt.

Kan je aangeven wat de voor- en nadelen zijn van een buitenlandstage?

Ik vond het erg leuk om kennis te maken met een andere (eet) cultuur. Tijdens een stage ver weg van huis moet je zelf confrontaties aangaan en problemen zelf oplossen omdat je niet op thuis terug kan vallen. Voordat ik op stage ging was ik meer een afwachter, teruggetrokken type. De stage heeft ervoor gezorgd dat ik meer naar buiten treed en zelf de confrontatie durf aan te gaan. Ik vond het wel heel spannend om helemaal alleen in een bedrijf te komen werken zonder dat ik wist wat mij precies te wachten

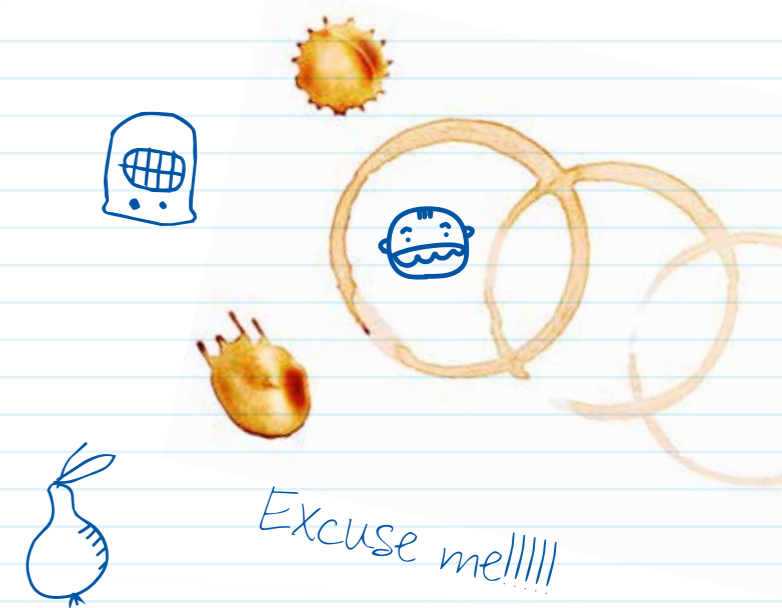
stond. Ondanks mijn kennis van de taal was het in het begin toch heel lastig om een vreemde taal te spreken. Maar gaandeweg ging dit steeds beter en heb ik een goede indruk achtergelaten. Ik heb aan mijn stage geen nadelen kunnen ontdekken maar ik kan me voorstellen dat wanneer je in een vervelende situatie terecht komt of als je last krijgt van heimwee je jezelf wel alleen kunt voelen. Omdat ik samen met een klasgenootje naar Oostenrijk ben gegaan was dit voor mij niet van toepassing. ”

Kan je de impact beschrijven die de stage voor jou heeft gehad?

” Ik heb veel werkervaring opgedaan waardoor ik meer snelheid en flexibiliteit heb gekregen. Maar wat ik vooral geleerd heb, is de omgang met anderen. De zelfstandigheid die ik met de buitenlandse stage heb ontwikkeld, heeft mijn zelfvertrouwen goed gedaan. ”

Promotie Buitenlandstage

Mijn stage is in beeld gebracht met een promotievideo ‘Stage in het buitenland’ (2011) en ik heb een bijdrage geleverd aan de promotievideo ‘Go Europe - stage in het buitenland via het Leonardo da Vinci programma’ (2012).

Maria

2012

Bloem en Vormgeving

Leerjaar 3

Stageperiode

2 oktober 2011 – 13 november 2011

Gastorganisatie

Bloemenwinkel Flors Jumel in Girona, Spanje

Deelnemer

Diana Versteegh, Helicon Opleidingen

Van de mbo-opleiding Bloem en Vormgeving naar een baan als bloembindster

Wat doe je nu?

Ik ben nu werkzaam als bloembindster bij Kasteelhof Bloemsierkunst in Wijchen.

Heb je na je Leonardo da Vinci-stage nog een andere stage gedaan?

Ik heb na mijn stage in Spanje nog stage gelopen bij Kasteelhof Bloemsierkunst in Wijchen. Ik ben hier nu alweer bijna twee jaar werkzaam.

Heb je je ervaring van je Leonardo da Vinci-stage in de praktijk toe kunnen passen?

Ik heb tijdens mijn stage in Spanje best wel wat tegenslagen gehad. Voor het vinden van een stageplaats ben ik van het kastje naar de muur gestuurd. Maar door het volhouden en verder zoeken kwam ik uiteindelijk terecht op een geweldige stageplek. Het belangrijkste wat ik hiervan geleerd heb, is dat als je doorzet je kunt bereiken wat je wilt.

Ben je na je stage anders gaan denken over jouw toekomst op de arbeidsmarkt?

Ik heb nog wel twijfels of ik in Nederland wil blijven. Iedere keer wanneer ik in Spanje ben, wil ik eigenlijk niet meer weg. Dus wie weet blijf ik op een dag echt in Spanje en begin ik daar mijn eigen bloemenwinkel.

Heb je je ervaring van je Leonardo da Vinci-stage in je opleiding kunnen toepassen?

Ideeën die ik in Spanje heb opgedaan, heb ik toegepast in mijn examenstuk. Het is een grote stier geworden van Anthuriums. Dit zijn bloemen die daar veel verkocht worden en de stier staat voor Spanje. Op school geef ik nog steeds presentaties om de leerlingen te overtuigen om op buitenlandse stage te gaan.

Kan je aangeven wat de voor- en nadelen zijn van een buitenlandstage?

Ik ben meer zelfverzekerd geworden. Ik heb een andere cultuur leren kennen en ik heb er een nieuwe familie bij gekregen. Ook hoe ze daar bloemwerken maken was heel leerzaam. Helaas kan ik deze techniek niet toepassen in de winkel waar ik werk omdat ze hier een hele eigen stijl hebben. En bovendien hoe ze te werk gaan in spanje, zullen we in Nederland 'ouderwets' vinden.

Heb je nog buitenlandse contacten overgehouden aan je buitenlandse stage?

Ja, ik spreek mijn bazin en haar familie regelmatig en ben al meerdere keren op bezoek geweest.

Promotie Buitenlandstage

Ik geef presentaties op het Helicon om leerlingen te motiveren voor een buitenlandstage.

CfM - Aeres groep

MET MAANDELIJKSE VOORLICHTINGSBIJENKOMSTEN OP ONZE VERSCHILLENDE VESTIGINGEN INFORMEREN WE ONZE LEERLINGEN OVER INTERNATIONALE STAGEMOGELIJKHEDEN. OOK DE IBPV-COÖRDINATOR VERSTREKT INFORMATIE OVER DE VERSCHILLENDE MOGELIJKHEDEN EN DE BUITENLANDSE STAGEBEDRIJVEN. VOOR DEELNAME AAN EEN BUITENLAND-STAGE HANTEREN WIJ GEEN SPECIALE SELECTIE.

DE LEERLING GAAT AAN DE SLAG MET HET ZOEKEN NAAR EEN STAGE-ADRES EN NEEMT VERVOLGENS VERPLICHT DEEL AAN DE GOING GLOBAL GROUPS TRAINING (GGG) EN DE INDIVIDUELE TRAINING AND TEACHING TER VOORBEREIDING OP HUN UITZENDING. DE LEERLINGEN STELLEN HUN EUROPASS CV SAMEN DIE ZE VERVOLGENS VERSTUREN NAAR HET EUROPESE STAGEBEDRIJF. DE BEGELEIDING VANUIT BUREAU BUITENLAND TOT AAN DE STAGEPERIODE NEEMT ONGEVEER ZEVEN UUR PER LEERLING IN BESLAG.

Europees netwerk

Hoewel de projecten jaarlijks terugkeren, breidt het netwerk zich uit. Ons bestand, van 7 partners naar de huidige 33 partners met 75 erkende leerbedrijven in Europa, is goed en breidt zich verder uit. Nieuwe stageadressen komen vaak via de leerlingen, die deze bedrijven via internet hebben gevonden. Onze IBPV-coördinator controleert altijd de kredietwaardigheid van deze bedrijven en bekijkt met de leerlingen of het bedrijf ook via Aequor geregistreerd kan worden.

Intern wordt wekelijks contact onderhouden met de twee assistentes van Bureau Buitenland over de aanmeldingen van de leerlingen en docenten en de uitdagingen die zich voordoen tijdens de voorbereidingen van de stages. Het contact met onze Europese partners wordt onderhouden door onze assistentes van Bureau Buitenland.

Sectoren

De sectoren waarbinnen uitgaande mobiliteit plaatsvindt zijn Dierenartsassistenten, Dierverzorgers, Paraveterinair, Paardenhouderij en Paardensport, Veehouderij (Varkenshouderij, Pluimveehouderij, Melkveehouderij en combinaties van deze sectoren binnen één bedrijf), Dier en Management, Proefdierverzorging, Groen-Grond-Infra. Aanleg en onderhoud Groen, Retail, Voedingstechnologie en Akkerbouw.

Succesvolle programmaonderdelen

De opzet van het voortraject voor de uitzending is duidelijk geprofessionaliseerd en goed georganiseerd. Er is een goede taakverdeling tussen de IBPV-coördinator, de mentor van de leerling en Bureau Buitenland. Er is duidelijkheid over de procedures en welke personen voor welke stagedocumenten verantwoordelijk zijn. Waar nog aan gewerkt moet worden is dat er per locatie tijd moet worden vrijgemaakt voor internationalisering. Dit begint mondjesmaat te komen.

'Beste' IVT-project

Het beste IVT project is de uitzending naar het Loro Parque Foundation op Tenerife. De meeste leerlingen, die hier stage

Jan Gundelach

Projectnummer

NL/09/LLP-LdV/IVT/123023

Projectcoördinator

Jan Gundelach

aeres groep

duurzaam leren, handelen en produceren

hebben gelopen, zijn hierover zeer positief. De kwaliteit van de begeleiding is goed en ook de communicatie tussen bedrijf en Groenhorst is verbeterd. Dit dierenpark op het eiland waar het goed toeven is, is zeer in trek en er gaan vanuit de verschillende locaties veel leerlingen hier op stage.

Factoren die van invloed zijn voor niveau van projectrealisatie

Professionalisering van de selectieprocedure van deelnemers die op buitenlandstage gaan. Regelmatige voorlichting op de locaties en het betrekken van Stichting Uitwisseling en Aequor bij voorlichtingen geeft de leerling inzicht waar ze informatie kunnen verkrijgen.

Nieuwe stageadressen komen vaak via de leerlingen, die deze bedrijven via internet hebben gevonden.

Meerwaarde buitenlandstage

Voor de leerling

De meerwaarde is dat het voor de leerling zeer verbreedend is. De leerling gaat nadenken over zijn of haar toekomst. Cultureel en taalkundig is het ook een grote winst. Dit geldt ook voor wat betreft de kansen op de (inter)nationale arbeidsmarkt. Verschillende van onze paraveterinaire leerlingen en verzorgers werken in het

buitenland. Engeland is erg populair voor de dierenartsassistenten. De Europese stage heeft verschillende leerlingen op het idee gebracht om een wereldstage te gaan doen in bijvoorbeeld Australië, Afrika of Azië, maar ook kiezen veel leerlingen ervoor om verder te gaan studeren in het hbo.

Voor de organisatie

Internationalisering is de weg om je organisatie op te tuigen. Zonder internationalisering is er sprake van 'stilstand'. Het is zeer goed voor de PR van de school en een 'eye-catcher' voor de buitenwereld. Tien tot twaalf procent van onze leerlingen gaat jaarlijks in Europa op stage en ongeveer twintig leerlingen lopen stage in Afrika; een prachtige verkooptool. Groenhorst Barneveld wil een internationaal onderwijscentrum worden met verschillende pijlers zoals internationale stages voor onze leerlingen.

Voor de regio

Er wordt in de regio vooral op het gebied van pluimvee in de komende jaren geïnvesteerd. Barneveld is een kippendorp en komt weer helemaal op de agenda. Hier spelen wij met onze internationale stages en de ontwikkeling van internationale opleidingen op in. Het aantal leerlingen dat in Ethiopië stageloopt groeit. Zij helpen daar mee bij de opbouw van een pluimveestal voor het mbo in Ethiopië. We creëren tevens meer werk door ook buitenlandse leerlingen aan te trekken via internationaal onderwijs. De Aeres Groep/Groenhorst Barneveld is momenteel bezig met de ontwikkeling van BTEC-lijnen (internationaal mbo-diploma), een accreditatie die Groenhorst Barneveld heeft ontvangen in 2012. Hiermee trekken

we leerlingen uit zowel Ethiopië als China aan, die bij ons drie maanden opleiding volgen. Voor deze opleidingen zijn Engels-sprekende docenten nodig.

Ontwikkelde instrumenten

Via het project VETNETT is er een instrument ontwikkeld voor paraveterinair, dit instrument houdt in dat accreditatie van opleidingen heeft plaatsgevonden en degenen die toegelaten zijn tot dit netwerk, kunnen in elkaars landen werken, omdat de opleidingen geaccrediteerd zijn. Momenteel wordt er in het ToI-project VECTAR gewerkt aan de ontwikkeling van nieuwe gezamenlijke tools met het Verenigd Koninkrijk. Deze tools zullen binnen Europa als examenstandaard gebruikt worden.

Leerpunten voor de toekomst

Het professionaliseren van de gehele organisatie gaat steeds beter en dit breidt zich uit naar de andere locaties, waarmee regelmatig wordt overlegd. Het interne en externe draagvlak is goed. Acquisitie voor niet gesubsidieerde trajecten in het internationale onderwijs blijft een grote uitdaging, maar komt mondjesmaat van de grond. Internationalisering heeft niet alleen een plek binnen de Groenhorst-locaties gekregen, maar is nu ook onderdeel van het totale beleidsplan van de Aeres Groep. We worden gesteund vanuit de directie, vooral Groenhorst Barneveld, maar ook vanuit de centrale directie en het College van Bestuur.

Andere subsidieprogramma's

Buiten het Leonardo da Vinci-programma maken wij geen gebruik

van subsidies voor het realiseren van uitgaande mobiliteit.

Impact

De organisatie groeit nog steeds en de persoonlijke ontwikkeling van de leerling wordt door internationalisering versneld. Leerlingen worden sneller volwassen en maken ook doelbewustere keuzes, bijvoorbeeld om door te studeren. De meeste docenten zijn op stage geweest of hebben een taal cursus gevolgd. Dit heeft bijgedragen aan de internationalisering op de verschillende locaties. Ook de professionalisering van het voortraject van de leerlingen, voordat zij op stage gaan in Europa, is verbeterd.

Door bestaande contacten zijn er verschillende partnerschapprojecten aangegaan. In een van deze projecten was het doel om een nieuwe opleiding op te zetten voor Huifbedrijven voor gehandicapten.

Tips

Bezoek elkaar van tevoren en maak goede afspraken over de samenwerking. Je kunt eventueel hiervoor een contract opstellen.

CfM - Albeda College

MET VERSCHILLENDE VOORLICHTINGSBIJENKOMSTEN INFORMEREN WIJ ONZE LEERLINGEN EN OUDERS OVER DE MOGELIJKHEDEN VAN BUITENLANDSTAGES. TIJDENS OPEN DAGEN EN HET UITREIKEN VAN DE EUROPASSDOCUMENTEN STAAN OOK DE BUITENLANDSTAGES CENTRAAL. LEERLINGEN DIE OP BUITENLANDSTAGE ZIJN GEWEEST, MOTIVEREN ANDERE LEERLINGEN MET EEN PRESENTATIE OVER HUN STAGEPERIODE.

We hebben regelmatig contact met onze Europese partners. De intensiteit is afhankelijk van de hoeveelheid plaatsingen en de vraag om deelnemers te ontvangen. De contacten lopen via de gebruikelijke lijnen zoals telefoon, e-mail, bijeenkomsten of werkbezoeken.

Sectoren

De sectoren waarbinnen uitgaande mobiliteit plaatsvindt zijn Handel en Commercie, Administratie en Secretariaat, Gezondheidszorg, Welzijn en Onderwijs, ICT, Lifestyle en Sport, Horeca en Toerisme.

Succesvolle programmaonderdelen

We zijn trots op het ISB dat centraal de regie heeft over de projecten. Het ISB wordt daarbij ondersteund door het netwerk internationalisering binnen het Albeda College.

'Beste' IVT-project

Voor mij als projectleider was ons project AVIA het 'beste project'. Avila heeft binnen onze organisatie ervoor gezorgd dat mobiliteit verankerd werd binnen onze bpv. Het was een succesvol traject en maakte daarmee enthousiasme los in de school. De belangstelling voor internationale mobiliteit bij de verschillende opleidingen nam toe waardoor de vraag naar deelname aan buitenlandstages aanzienlijk groter werd.

Onverwachte positieve wending

Positief is de uitzending van 26 leerlingen van niveau 2, van de opleiding Toerisme. Het is lastiger om voor deze groep een

Europees netwerk

Wij hebben een vast netwerk met organisaties uit verschillende Europese landen zoals Duitsland, Spanje, Malta en Turkije. Het netwerk breidt zich nog steeds uit. De contacten zijn via de website van het Leonardo da Vinci-programma en andere contacten benaderd. Wij hebben ook rechtstreeks contact gelegd met verschillende Europese scholen.

Projectnummer

NL/09/LLP-LdV/MC/Z010

Projectcoördinator

Ellen Quartel

Ellen Quartel

ALBEDA
COLLEGE

stageplaats te organiseren. Samen met docenten van de groep is, in nauw overleg met het NA LLP Leonardo da Vinci, gezocht naar mogelijkheden om binnen de kaders van het Leonardo da Vinci-project, voor deze leerlingen een internationale stage mogelijk te maken. Na afloop waren zowel leerlingen als begeleidende docenten erg positief.

Factoren die van invloed zijn voor het niveau van projectrealisatie

Door het leren van elkaar wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de inhoud en kwaliteit van het onderwijs. Europese samenwerking en netwerkvorming is hierbij van belang. Wanneer docenten positieve ervaringen hebben over hun buitenlandse werkbezoek dan zullen zij hun leerlingen ook eerder motiveren voor een internationale stage. IVT en VETPro zijn dan ook met elkaar verweven.

Het ISB wordt ondersteund door het netwerk internationalisering binnen het Albeda College.

Meerwaarde buitenlandstage

Voor de leerling

Naast een internationale werkervaring zorgt de stage ook voor een sterke persoonlijke ontwikkeling. Zelfstandigheid, vergroten van zelfvertrouwen. Verantwoordelijkheid dragen en nemen en het omgaan met een eigen budget. Leerlingen komen volwassener

terug. Na terugkomst gaan ze vaak serieuzer met de opleiding om en durven meer verantwoording te nemen.

Voor de organisatie

Binnen de organisatie verbindt het branches en maakt het belang van grensoverschrijdend denken zichtbaar. Bijvoorbeeld 'wat is de plek van je onderwijs in Europa en hoe kan je daarbij aansluiten en bijblijven?' Voor de organisatie is het ook een mogelijkheid om meer stageplaatsen aan te bieden. In deze tijd van schaarste is dit zeker een pluspunt.

Voor de regio

Voor de regio is het van belang werk te kunnen aanbieden aan leerlingen die gemotiveerd en zelfstandig hun vak kunnen uitvoeren, die de taal van hun stageland goed spreken en die weten wat de Europese context is van het vak. De ervaring van een internationale stage is een pluspunt bij het solliciteren in de op de buitenlandgerichte regio Rijnmond.

Ontwikkelde instrumenten

Er is een voorbereidingsmodule gemaakt met behulp waarvan de leerling zich voorbereidt op cultureel gebied, de taal, het reizen en gewoonten van het gastland. Onder leiding van het Internationaal Stage Bureau maken de leerlingen deze voorbereidingsmodule.

Leerpunten voor de toekomst

Het belang van het over de grenzen denken en kijken van je organisatie is een waardevolle meerwaarde voor medewerkers en

leerlingen. Het is heel leerzaam om je organisatie in de Europese context te bezien. Ondanks dat het verwerven van internationale stageplaatsen voor een leerling soms moeizaam gaat, leert het ons dat het toch de moeite waard is omdat de ervaring na afloop meestal zeer positief is.

Andere subsidieprogramma's

In het verleden hebben we ook projectsubsidie gekregen vanuit het BAND-programma. Op dit moment is er een project GAPS die ook een aantal mobiliteiten organiseert. Het Leonardo da Vinci-programma is wat betreft mobiliteit binnen onze organisatie leidend met een percentage van 75%.

Impact

Door de uitvoering van mobiliteitsprojecten is een internationaliseringsoverleg opgericht, waarin alle branches binnen het Albeda College zijn vertegenwoordigd. Door dit overleg wordt de betrokkenheid vanuit de branches vergroot en worden de rollen verduidelijkt. De vertegenwoordigers vanuit de branches in het netwerk internationalisering delen elkaars ervaringen en zorgen ervoor dat internationalisering op het netvlies komt en blijft binnen de branche, van docent tot management. De BPV-coördinatoren zijn de eerste contactpersoon voor de leerling als het gaat om een internationale stage. Hij of zij bepaalt of de leerling in aanmerking komt. Het ISB regelt vervolgens de financiële kant, benodigde documenten, legt de contacten met bedrijven en organisaties en verzorgt de voorbereidingsmodule. Sinds 2012 is het ISB gevestigd op de hoofdlocatie en verricht diensten voor het gehele Albeda College.

De bekendheid van het ISB is hierdoor vergroot.

Het besef van mobiliteit heeft ervoor gezorgd dat ook andere mobiliteitsprojecten zijn gestart en ook verschillende partnerschapprojecten binnen de branches zijn opgepakt. Zo heeft de opleiding ICT een partnerschapproject en de branche Gezondheidszorg heeft samengewerkt in een Transfer of Innovation-project van het consortium The Dutch Alliance. Het doel van dit project was de focus op de learning outcomes, structurele mobiliteit en internationalisering en deze te borgen in het curriculum.

Tips

Blijf zoeken naar mogelijkheden binnen het gestelde kader, betrek daarbij het NA LLP Leonardo da Vinci. Laat leerlingen ambassadeur zijn van de internationale beroepspraktijkvorming.

CfM - Deltion College

MET VERSCHILLENDE BIJEEKOMSTEN ZOALS OPEN DAGEN EN INFORMATIEBIJEEKOMSTEN INFORMEREN WIJ ONZE LEERLINGEN OVER DE MOGELIJKHEDEN VOOR EEN BUITENLANDSTAGE. MET ZELFGEMAAKTE FILMPJES DOOR LEERLINGEN DIE OP STAGE ZIJN GEWEEST EN HET ORGANISEREN VAN EEN DUITSE WEEK OP HET DELTION WORDEN DE LEERLINGEN EXTRA GEMOTIVEERD. OOK VIA DE WEBSITE EN ADVERTORIALS IN VERSCHILLENDE LOKALE EN REGIONALE BLADEN, WORDEN DE MOGELIJKHEDEN TOEGELICHT.

Sectoren

Uitgaande mobiliteit vindt plaats in de sectoren Techniek en Vormgeven, Economie en Dienstverlening en Welzijn, Gezondheidszorg en Sport.

Succesvolle programmaonderdelen

Er zijn geen onderdelen van een project die we specifiek als bijzonder succesvol kunnen aanmerken. We voeren alle stappen goed uit, van aanvraag tot en met de eindrapportage.

HET SELECTEREN VAN DE LEERLINGEN WORDT GEDAAN DOOR DE BPV-BEGELEIDER IN SAMENSpraak MET HET TEAM VAN DE OPLEIDING. DELTION HEEFT EEN STUURGROEP INTERNATIONAALISERING. DEZE STUURGROEP STELT HET BELEID VAST EN BEWAAKT DE VOORTGANG. PER OPLEIDINGSTEAM BEGELEIDT MINIMAAL ÉÉN STAGEBEGELEIDER DE BUITENLANDSE STAGES. WE HEBBEN EEN LEONARDO DA VINCI-PROCEDURE DIE DELTIONBREED WORDT INGEZET EN CONSEQUENT WORDT GEHANTEERD.

'Beste' IVT-project

Veertien leerlingen van de opleiding Bouw en Installatietechniek hebben in Roemenië bouwwerkzaamheden uitgevoerd voor een project van Roemeense jongeren die door de ouders buiten het gezin zijn geplaatst. Onze leerlingen hebben hier veel praktijkervaring opgedaan en, gezien onder welke omstandigheden mensen daar leven, ook een bijdrage geleverd aan het oplossen van een maatschappelijk probleem.

Onverwachte wendingen

Een positieve wending binnen de uitvoering van ons project was de zekerheid die we kregen door het ontvangen van het Certificate for Mobility. Dit heeft de laatste jaren ertoe bijgedragen dat we de middelen flexibel konden inzetten, zowel binnen als tussen de sectoren. Zekerheid over het subsidievolume levert een grote bijdrage aan de inhoudelijke voortgang van het project en de kwantitatieve omvang van het aantal buitenlandse stages.

Europees netwerk

In de afgelopen zeven jaar zijn we ook nieuwe samenwerkingsverbanden aangegaan met partnerscholen in Hongarije, Polen, Finland en Spanje. Deze contacten zijn tot stand gekomen door het samenwerken in partnerschap- en pilotprojecten. We hebben wekelijks e-mailcontact met onze Europese partners over de uitgaande en inkomende mobiliteit.

deltion
college

Herman Zwakenberg

Projectnummer

NL/09/LLP-LdV/MC/Z006

Projectcoördinator

Herman Zwakenberg

Factoren die van invloed zijn voor het niveau van projectrealisatie

Deltion investeert zelf in internationalisering. Dit heeft sterk bijgedragen aan de goede resultaten die geboekt zijn.

Meerwaarde buitenlandstage

Voor de leerling

Een versnelde zelfstandigheidsontwikkeling en een vergroot zelfvertrouwen.

Voor de organisatie

Samenwerking met buitenlandse partnerinstituten helpt het onderwijsaanbod te vernieuwen in internationaal perspectief en levert een bijdrage aan de innovatie van ons beroepsonderwijs.

Voor de regio

Bij inkomende mobiliteit van leerlingen van partnerscholen maken we gebruik van lokale en regionale bedrijven. Regionale bedrijven krijgen hierdoor medewerkers die al over de grens kennis hebben gemaakt met andere bedrijfsculturen.

We voeren alle stappen goed uit, van aanvraag tot en met de eindrapportage.

Ontwikkelde instrumenten

Het Deltion heeft de internationale dimensie aangebracht in de opleidingen en er zijn voorbereidende modules ontwikkeld voor buitenlandse stages. Deltion voert vijf tweetalige opleidingen uit waar 500 leerlingen onderwijs in krijgen. Ze behalen een BOL4-diploma en een Engelstalig (BTEC)-diploma.

Leerpunten voor de toekomst

Het belangrijkste wat ik geleerd heb bij de uitvoering van de projecten is dat wat je afsprekt je ook moet nakomen en waar moet maken: dat is de basis voor succes.

Andere subsidieprogramma's

Naast subsidie van het Leonardo da Vinci-programma (85%) hebben wij in het verleden ook projecten uitgevoerd via het BAND-programma (15%).

Impact

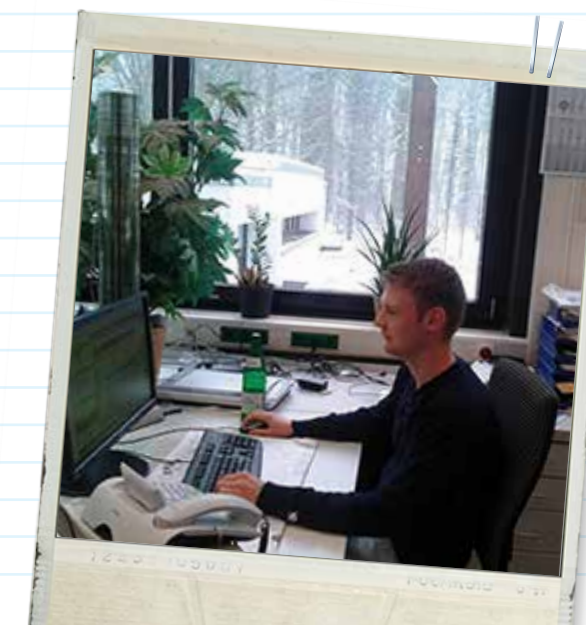
In alle sectoren kunnen leerlingen nu in het buitenland stage lopen. Het aantal buitenlandstages is flink gegroeid, van 358 leerlingen in 2006, naar 558 leerlingen in 2012. Internationalisering heeft een grote bijdrage geleverd aan de kwaliteit van het onderwijs. Het netwerk met betrouwbare buitenlandse partnerscholen is vergroot. Door de ervaring is de begeleidingssystematiek van buitenlandstages verbeterd en is de positie van moderne vreemde talen binnen het curriculum versterkt. Deelname aan de mobiliteitsprojecten heeft geleid tot andere projecten, zoals een partnerschapsproject, een pilotproject en Transfer of Innovation-project.

Een aantal leerlingen heeft een baan gevonden in het buitenland door hun uitgevoerde stage. Een buitenlandstage levert een plus op bij het solliciteren.

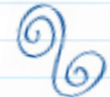
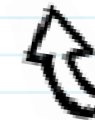
Tips

Om vooruitgang te kunnen boeken heb je ambitie nodig. Intern draagvlak is de basis voor succes. Voor het verkrijgen van intern en extern draagvlak moet je de meerwaarde van de activiteiten die je uitvoert zichtbaar maken. Voor het stellen van realistische doelstellingen, begin je met kleine aantallen en bouw je daarna uit, maar blijf realistisch. Voor acquisitie en co-financiering moet je je koudwatervrees wegnemen. Als je een betrouwbare partner bent in een mobiliteitsproject, komt de vraag om te gaan participeren, in andere projectvormen meestal vanzelf.

CfM - Horizon College

VIA OPEN DAGEN, OUDERAVONDEN, VOORLICHTINGSAVONDEN VOOR ZOWEL DE GEHELE SECTOR ALS KLASSIKAAL INFORMEREN WIJ ONZE LEERLINGEN OVER BUITENLANDSTAGES. OP DE INTERNE EN EXTERNE WEBSITE EN VIA HANDBOEKEN KUNNEN DE LEERLINGEN INFORMATIE OPZOEKEN EN MET PRESENTATIES VAN MEDELEERLINGEN EN/OF OUD-LEERLINGEN WORDEN LEERLINGEN GEMOTIVEERD VOOR EEN BUITENLANDSTAGE.

HET ROC HORIZON COLLEGE VORMT SAMEN MET HET ROC ID COLLEGE EN HET AOC CLUSIUS COLLEGE HET CHIC-CONSORTIUM. OP DIT NIVEAU EN OOK OP INSTELLINGSNIVEAU HEBBEN WE EEN BELEIDSPLAN OP INBEDDING VAN INTERNATIONALISERING IN DE ONDERWIJSPROGRAMMA'S.

HET HORIZON COLLEGE HEEFT VIJF 'TEAMS INTERNATIONAL' DIE JAARLIJKS HUN DOELSTELLINGEN BEPALEN IN HET KADER VAN DE 3 HOOFDLIJNEN: STAGES, (VIRTUELE) PROJECTEN EN HET ONTVANGEN VAN STAGIAIRES EN GASTEN. ELKE SECTOR HEEFT EEN ASPECTMANAGER DIE DE SCHAKEL VORMT TUSSEN HET TEAM INTERNATIONAL EN DE SECTOR MANAGEMENT. CRITERIA VOOR DEELNAME VAN LEERLINGEN ZIJN LEEFTIJD, LEERNIVEAU EN MOTIVATIE.

Europees netwerk

Het CHIC-consortium werkt met vaste partners die qua beleid, organisatie en doelstellingen op hetzelfde niveau zitten. Hierdoor is het EUCINMOVE (European Consortium for innovation and mobility

in VET education) ontstaan. Daarnaast is er ook per sector een netwerk.

Bij elk initiatief worden in eerste instantie de vaste EUCINMOVE-partners betrokken om zoveel mogelijk samen (door) te ontwikkelen. Zij introduceren vaak nieuwe partners in het netwerk. Het vaste netwerk EUCINMOVE ontmoet elkaar minimaal tweemaal per jaar tijdens Europese conferenties en/of via projectbezoeken. E-mail en Skype-verkeer vindt doorlopend plaats naar noodzaak en behoefte.

Sectoren

Uitgaande mobiliteit vindt plaats in alle sectoren: Economie, Handel en Dienstverlening, Techniek, Gezondheidszorg en Welzijn.

Succesvolle programmaonderdelen

Het model dat we hebben ontwikkeld om docenten en management structureel met internationalisering bezig te laten zijn is een onderdeel van het beleid van het CHIC-consortium waarop we echt trots zijn. Hierdoor vindt inbedding plaats van internationalisering als onderwijscontext.

'Beste' IVT-project

Vanaf 1992 zien wij elk jaar opnieuw de positieve effecten van een buitenlandse ervaring op deelnemers. Een van de beste IVT-projecten is het partnerschapsproject 'Bricks to Europe' waaraan deelnemers van niveau 2 Bouwkunde hebben meegedaan. Op niveau 2 valt jaarlijks ruim 50% uit vanwege allerlei oorzaken als verkeerde studiekeuze en persoonlijke problemen. Deelnemers kregen de kans om in vijf verschillende landen te laten zien wat hun

CHIC
CONSORTIUM VAN HORIZON ID & CLUSIUS COLLEGE

HORIZON COLLEGE
Samen werk maken van je opleiding

Projectnummer

NL/09/LLP-LdV/MC/Z008

Projectcoördinator

Frans van Schaik

Frans van Schaik

Otto Jelsma
(CVB ID College)Rien van Tilburg
(CVB Clusius College)

vaardigheden waren op het gebied van bouwkunde en vreemde taal. Veel deelnemers die dreigden uit te vallen, heroriënteerden zich op hun studie. Hun zelfvertrouwen was zo gegroeid dat zij weer gemotiveerd aan een studie op niveau 3 en 4 zijn begonnen.

Onverwachte wendingen

Doordat we werken met zoveel mogelijk vaste partners waar we van op aan kunnen, is het onderling contact hecht en effectief. Dit zorgt ervoor dat we onverwachte wendingen in projecten of stages flexibeler kunnen opvangen dan wanneer we ad-hoc zouden werken. Dit is belangrijk omdat we duurzame samenwerking nastreven.

Factoren die van invloed zijn voor niveau van projectrealisatie

Druk op de lesuren, afwezigheid van docenten waardoor vervanging niet altijd mogelijk is en soms is er te weinig ondersteuning van een Europese partner in de eigen instelling. CHIC gaat uit van het nemen van hele kleine maar succesvolle stapjes die tot enthousiasme en deelname leiden in vervolgpacten. Docenten die hun onderwijsprogramma willen pimpen en docenten die een succesvol virtueel project draaien en vervolgens worden uitgenodigd door teams uit eigen én andere sectoren.

Meerwaarde buitenlandstage

Voor de leerling

Persoonlijke groei, meer verantwoordelijkheidsgevoel, groei gebruik vreemde talen, volwassen worden, kunnen omgaan met een andere werk- en culturele omgeving, flexibeler worden, het aangaan van

problemen en proberen dit met anderen op te lossen.

Voor de organisatie

Het uitwisselen tussen en gebruikmaken van kennis, ervaring en vaardigheden van onze partners zorgen ervoor dat we het wiel niet telkens opnieuw uitvinden. Hiervan maken we gebruik om het onderwijs te blijven innoveren en aantrekkelijk te blijven maken. Bewustwording van het belang van goed beroeps- en talenonderwijs. Positieve uitstraling naar toekomstige deelnemers die voor de intake binnenkomen met de vraag wanneer zij op buitenlandse stage kunnen en positieve uitstraling naar de regio.

Voor de regio

Deelnemers verwerven kennis en verbeteren hun vreemde talen. Hierdoor kan het bedrijfsleven meer concurrerend werken op de internationale markt. Vooral eigenschappen als flexibel zijn, in teams kunnen werken en ambitie tonen worden in het bedrijfsleven enorm gewaardeerd. Bedrijven leren ook van deelnemers hoe de concurrentie werkt en aan welke ontwikkelingen zij daardoor aandacht zouden moeten geven. De blik over de grens gaat zo van deelnemer naar bedrijf.

Ontwikkelde instrumenten

Er zijn verschillende instrumenten ontwikkeld zoals een beleidsplan en organisatie-model voor internationalisering op CHIC-instellingsniveau en op consortiumniveau; er zijn stagehandboeken voor deelnemers en docenten waarmee zij hun stage kunnen voorbereiden; er is een model competentiematrix ontwikkeld dat aangeeft welke

competenties in welke partnerlanden kunnen worden behaald; het CHIC-organisatiemodel zorgt ervoor dat deelnemers en docenten direct verwezen kunnen worden naar de juiste persoon en procedure als zij internationaal actief willen zijn.

Leerpunten voor de toekomst

Internationale mobiliteit is een middel om onze deelnemers beter voor te bereiden op een steeds sneller veranderende maatschappij. Naast fysieke mobiliteit, voornamelijk door subsidies mogelijk gemaakt, is virtuele internationale samenwerking ook van groot belang: geef deelnemers vroegtijdig de kans kennis te laten maken met leeftijdsgenoten uit een andere cultuur met een andere taal door gebruik van digitale en sociale middelen. Virtuele samenwerking betekent eigenlijk dat je als EU partners vaststelt welke onderdelen van je onderwijs het beste in een internationale context gegeven zouden kunnen worden. Denk bijvoorbeeld aan Marketing en Internationale handel. Vakinhoud en het nut van vreemde talen krijgen nog meer betekenis en het stimuleert de vakintegratie van collegae. En, virtuele samenwerking is een krachtige promotor van fysieke stages; veelal leggen deelnemers in een virtueel project contact met hun buitenlandse leeftijdsgenoten buiten het project om.

Andere subsidieprogramma's

Het CHIC-consortium maakt gebruik van verschillende subsidieprogramma's zoals Leonardo da Vinci, Comenius, Grundtvig en BAND. Voor IVT maken we voor 95% gebruik van Leonardo da Vinci-subsidie.

Impact

De mobiliteit en projecten hebben een waarneembare impact op de onderwijsvisie en onderwijsprogramma's. Dit is nog steeds groeiende. We merken dat internationalisering zichtbaar is geworden in de organisatie en dat het belang ervan wordt gezien op elke niveau.

Deelname aan projecten heeft geleid tot vervolgpacten als Partnerschappacten en Transfer of Innovation-projecten vanuit het Leonardo da Vinci-programma en projecten uit het Comenius-programma.

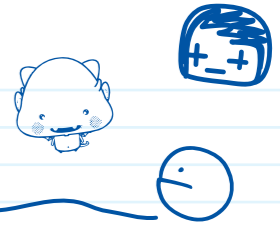
Oud-leerlingen laten ons soms weten dat zij een baan hebben gekregen vanwege hun internationale ervaring die zij hebben opgedaan. Daarbij weten we uit ervaring dat een deelnemer met internationale ervaring vaker de voorkeur krijgt boven iemand zonder ervaring.

Tips

Begin klein, maar denk groot. Neem kleine succesvolle stapjes en verspreid deze succesjes. Leg altijd de link naar het primaire onderwijsproces en geef aan welke voordelen internationale activiteiten hebben voor de reguliere onderwijsprogramma's en (dus) voor de deelnemers en de (professionalisering van) docenten. Probeer bij bestaande consortia aan te sluiten die een succesvol beleid, organisatie en uitvoering hebben en/of laat je door hun internationale coördinatoren eens voorlichten. Er is zoveel kennis en ready-made-materiaal die je kunt benutten. Maar voor alles: geloof in wat je doet!

CfM - Landstede

MET HET ORGANISEREN VAN STAGEMARKTEN, VOORLICHTINGS-BIJEENKOMSTEN EN PERSOONLIJKE GESPREKKEN INFORMEREN EN MOTIVEREN WIJ ONZE LEERLINGEN OM DEEL TE NEMEN AAN EEN BUITENLANDSTAGE.

Met regelmaat is er contact met andere mbo-instellingen die ook vaak bereid zijn om contacten te delen en uit te wisselen. De laatste jaren zijn onder andere contacten aangehaald met Ierland, Hongarije, Finland en Denemarken.

DE SUBSIDIE-AANVRAGEN WORDEN GEDAAN DOOR DE STUURGROEP VAN HET CONSTORTIUM I-CNN (INTERNATIONAAL CONSORTIUM NOORD-NEDERLAND). DIT IS EEN SAMENWERKING TUSSEN ALFA-COLLEGE, ROC FRIESE POORT EN LANDSTEDE OP HET GEBIED VAN INTERNATIONALISERING. VOOR HET INDIENEN VAN EEN IVT- EN VETPRO-AANVRAAG WORDT DOOR DE STUURGROEP EEN THEMA GEKOZEN DAT PAST BINNEN HET BELEID VAN ALLE DRIE DE ROC'S. AAN HET BEGIN VAN IEDER SCHOOLJAAR KOMT DE STUURGROEP VAN I-CNN BIJEEN VOOR HET BESPREKEN VAN DE NIEUWE AANVRAGEN EN DE UITWERKING VAN DE GEKOZEN THEMA'S.

Een aantal maanden voordat er nieuwe aanvragen worden ingediend, is er intensief contact met de partners over de wensen en mogelijkheden voor de komende Call, veelal per e-mail of telefonisch. Bij een voorbereiding van een Partnerschap- of een Transfer of Innovation-project volgt meestal een bezoek om een en ander 'face to face' uit te werken. Een aantal van onze partners treffen we jaarlijks tijdens de EFVET-conferentie.

Sectoren

De meeste mobiliteiten vinden plaats binnen de sector ICT, Techniek, Zakelijke Dienstverlening en Zorg en Welzijn. De mobiliteiten binnen de sector Horeca beginnen ook steeds beter te lopen.

Succesvolle programmaonderdelen

Ieder roc heeft een eigen beleid op het gebied van internationalisering, maar het consortium versterkt ook internationalisering binnen elk roc. De samenwerking binnen het I-CNN is zeer positief en zorgt voor extra mogelijkheden op het gebied van internationalisering. Drie weten meer dan één. Dit zorgt voor continuïteit, mogelijkheden tot uitwisseling van partners (sterk netwerk), kennisdeling enzovoort.

Europees netwerk

In de afgelopen jaren zijn nieuwe contacten ontstaan, vaak via onze buitenlandse partners. Door het volgen van trainingen en docentenstages in het buitenland worden ook vaak nieuwe contacten gelegd.

Udo Lut

Projectnummer

NL/09/LLP-LdV/MC/Z011

Projectcoördinator

Udo Lut

' Beste ' IVT-project

Het is moeilijk aan te geven welk IVT-project het beste is geweest. Wij kunnen constateren dat leerlingen en docenten meer en meer bewust worden van wat de mogelijkheden zijn van internationalisering. Bij veel teams is de internationale beroepspraktijkvorming een vast onderdeel van het curriculum geworden. Het project van Call 2009 springt er wel uit. In die zin, dat het consortium toen een Certificate for mobility ontving.

Onverwachte wendingen

Er zijn geen onverwachte wendingen geweest binnen de uitvoering van onze projecten.

Met regelmaat is er contact met andere mbo-instellingen die ook vaak bereid zijn om contacten te delen en uit te wisselen.

Factoren die van invloed zijn voor niveau van projectrealisatie

De directie moet internationalisering een warm hart toedragen en de mensen op de werkvloer moeten enthousiast zijn om een en ander uit te voeren. Internationalisering vergt vaak veel van je vrije tijd. Internationalisering is dus sterk afhankelijk van een kleine groep enthousiaste mensen. Toch constateren wij een kentering van alleen enthousiaste docenten, naar draagvlak binnen een team en

bij de directie. Internationalisering is nu deel van het beleid van de drie roc's.

Het verscherpte toezicht van de Inspectie heeft er toe geleid dat de verantwoording van de buitenlandstages verbeterd is. Teams staan nog wel sceptisch tegenover het examineren in de internationale beroepspraktijkvorming. Het is moeilijk om examinering goed te borgen. Het consortium ontwikkelt op dit moment wel diverse ECVET-trajecten om examinering tijdens de buitenlandstage mogelijk te maken.

Meerwaarde buitenlandstage

Voor de leerling

Mobiliteit is een ervaring die de leerling vormt voor de rest van zijn of haar leven. Ze zijn meer zelfverzekerd en hebben meer begrip voor andere culturen. Daarnaast leren ze de taal en leren ze dat bedrijven in verschillende landen eigen culturen hebben. Dit is weer goed voor hun relativiseringsvermogen. Wanneer deze leerlingen terugkomen van hun buitenlandstage, weten ze vaak goed wat ze willen en zijn het hele andere personen met sterkere persoonlijkheden.

Voor de organisatie

We hebben geleerd en leren nog steeds van collegae in het buitenland op inhoudelijk vlak, maar ook op het gebied van taalkennis. Enthousiaste leerlingen geeft ons extra energie om door te gaan met internationalisering.

Voor de regio

Dit is voor ons nog niet te benoemen.

Ontwikkelde instrumenten

Binnen het I-CNN is een handboek opgesteld voor leerlingen die op buitenlandstage gaan. Dit handboek bevat informatie over de voorbereiding, huisvesting, verzekeringen, invullen van verplichte formulieren, vergoedingen enzovoort. Het consortium heeft ook handboeken voor docenten ontwikkeld. Er zijn lessen ontwikkeld in samenwerking met buitenlandse partners die ingezet worden tijdens een uitwisseling tussen deze partners. Er zijn vergelijkingen gemaakt van curricula van soortgelijke opleidingen. Deze kunnen weer ingezet worden wanneer leerlingen een gedeelte van hun opleiding in een ander land willen volgen.

Leerpunten voor de toekomst

Voor iedere aanvraag moet een nieuw thema bedacht worden. Dit is lastig, aangezien het hoofdthema 'uitwisseling en ervaring opdoen in het buitenland' gelijk blijft. We willen ons in de toekomst meer richten op een kleiner aantal partners en met hen meer uitwisselingen realiseren, om de kwaliteit van de stages en de begeleiding te vergroten. Ook zal de ECVET-methode steeds vaker worden toegepast.

Andere subsidieprogramma's

Naast de subsidie van het Leonardo da Vinci-programma wordt ook gebruik gemaakt van Comenius, Grundtvig en in het verleden het BAND-programma. Het betreft hier vaak kleinere subsidie-

aanvragen met korte stages. Circa 90% van de totaal ontvangen subsidie komt van het Leonardo da Vinci-programma.

Impact

Er is meer aandacht gekomen voor het belang van internationalisering. De internationaliseringsactiviteiten zijn behoorlijk toegevoegd. We hebben door de jaren heen een mooi en gedegen netwerk opgebouwd in Europa, maar ook daarbuiten. De meeste leerlingen zijn na terugkomst van een buitenlandstage gegroeid als persoon, dit is voor hen een meerwaarde bij sollicitaties. Door samenwerking in mobiliteitsprojecten met Europese partners zijn er al vele partnerschapprojecten en Transfer of Innovation-projecten aangevraagd en uitgevoerd.

Tips

Voor een aankomend projectleider willen wij adviseren klein te beginnen. Start met een kleine aanvraag voor mobiliteit. Daarmee kan je ervaring opdoen en kan je met de samenwerkende partners het netwerk langzamerhand verder uitbreiden en ook met hen andere internationale projecten beginnen.

Ger Reichrath

Projectnummer

NL/10/LLP-LdV/MC/Z001

Projectcoördinator

Ger Reichrath

CfM - ROC Leeuwenborgh

ROC

MET ARTIKELN IN HET ROC-BULLETIN "BINNENSTE BUITEN" EN VIA DE WEBSITE, INTRANET EN DE STAGECOÖRDINATOREN VAN DE OPLEIDINGEN INFORMEREN WIJ ONZE LEERLINGEN OVER MOGELIJKHEDEN VAN EEN BUITENLANDSTAGE. DOCENTEN EN BEGELEIDERS WORDEN GEÏNFORMEERD DOOR DE CONTACTPERSONEN INTERNATIONALISERING VAN DE SECTOREN DIE OP HUN BEURT WORDEN GEÏNFORMEERD TIJDENS DE PERIODIEKE BIJENKOMSTEN VAN HET NETWERK INTERNATIONALISERING VAN ROC LEEUWENBORGH.

LEERLINGEN DIE OP BUITENLANDSTAGE WILLEN, WORDEN DOOR DE OPLEIDINGSTEAMS GESELECTEERD OP TAALVAARDIGHEID EN GESCHIKTHEID. ALLE INFORMATIE, FORMULIEREN EN PROCEDURES ZIJN ONLINE BESCHIKBAAR. DE LEERLINGEN WORDEN DOOR DE BUREAUS WERK EN STAGE VAN DE VERSCHILLENDE SECTOREN BEGELEID BIJ HET INVULLEN VAN DE BENODIGDE FORMULIEREN, ZOALS HET STAGECONTRACT, VERZEKERINGSDOCUMENTEN EN HET EUROPASS CV. DE LEERLING ONTVANGT THUIS DE VRAGENLIJST UIT DE MOBILITY TOOL ALS PDF-FILE EN DE EUROPASS MOBILITEIT ALS WORDBESTAND. TIJDENS DE STAGE WORDEN DE LEERLINGEN BEZOCHT DOOR EEN DOCENT VAN DE OPLEIDING.

Europees netwerk

Het ROC Leeuwenborgh is lid van de Euregionale stichting Europese Beroepsopleidingen en werkt intensief samen met diverse euregionale opleidingscentra en instellingen zoals Industrie- und Handwerkskammer respectievelijk Handwerkskammer. Ook is Leeuwenborgh

lid van The Dutch Alliance waardoor er ook veel contacten zijn met andere Europese netwerken in onder meer Berlijn, Finland en Spanje (Baskenland). Door deze netwerken participeert Leeuwenborgh direct of indirect in heel veel internationale projecten en partnerships. Binnen deze netwerken worden ook studiedagen en workshops georganiseerd. Leeuwenborgh ontvangt ook veel inkomende leerlingen en docenten en helpt hen daar waar dat noodzakelijk is. Het contact met de Europese partners is heel intensief. We ontmoeten elkaar regelmatig tijdens verschillende bijeenkomsten en we hebben veel e-mailcontact.

Sectoren

Binnen de vier sectoren Techniek, Zorg (Gezondheidszorg en Welzijn), Economie, CHTUVV (CIOS, Handel, Toerisme, Uiterlijke Verzorging en Veiligheid) worden internationaliseringsactiviteiten gerealiseerd.

Succesvolle programmaonderdelen

Het verkrijgen van het 'Certificate for Mobility' in de Call 2010 was een kroon op het werk evenals de uitzonderlijk hoge toekenningen van IVT en VETPro in de Call 2013. Dit laatste betekent ook een uitdaging voor mijn opvolger.

'Beste' IVT-project

Het is moeilijk om een beste IVT-project te benoemen. Leerlingen komen over het algemeen zeer enthousiast en met heel veel indrukken terug uit het buitenland. Ouders en docenten zien dat zij door hun buitenlandstage enorm snel volwassener zijn geworden.

MM

Onverwachte wendingen

Er zijn geen onverwachte wendingen geweest binnen de uitvoering van onze projecten.

ROC Leeuwenborgh ontvangt veel inkomende leerlingen en docenten en helpt hen daar waar dat noodzakelijk is.

Factoren die van invloed zijn voor het niveau van projectrealisatie

ROC Leeuwenborgh is er van overtuigd dat het haar verantwoordelijkheid is, om deelnemers op te leiden in een internationale context en voor te bereiden op een euregionale arbeidsmarkt die veel groter is dan alleen Zuid-Limburg.

De selectie, uitvoering, begeleiding, afronding en evaluatie van onder meer IVT-projecten is binnen Leeuwenborgh goed georganiseerd. Diensten en opleidingen werken hierbij goed samen. Leeuwenborgh vindt euregionalisering, i-bpv en studiebezoeken voor docenten zo belangrijk dat er per 1 september 2013 een nieuwe coördinator internationalisering is benoemd die mijn taken, vanwege mijn pensionering per 1 februari 2014, volledig zal gaan overnemen.

Meerwaarde buitenlandstage

Voor de leerling

De leerling maakt een enorme sprong in de persoonlijke ontwik-

keling door. Zijn of haar taalvaardigheden en technieken, methodieken en onderwijssystemen worden vergroot. Tevens wordt de persoonlijke ontwikkeling verrijkt door ervaringen met andere culturen.

Voor de organisatie

De organisatie krijgt hierdoor meer kwalitatief goede stageplekken. Het heeft regionaal een pr-waarde waardoor leerlingen bewust voor dit roc kiezen. Door stagebezoeken is er sprake van innovatie- en kwaliteitsverbetering van de eigen opleidingen doordat onze docenten kunnen kijken in de keuken van onze internationale partners. Het Europees netwerk biedt weer mogelijkheden voor andere samenwerkingsvormen.

Voor de regio

De meerwaarde voor de regio is het behoud van internationaal georiënteerd personeel. In deze Euregio Maas-Rijn zoekt het bedrijfsleven gekwalificeerd en internationaal georiënteerd personeel dat ook bereid is om aan de andere kant van de grens te werken. De inzetbaarheid van mensen, die een deel van hun opleiding in het buitenland hebben gevolgd, wordt hierdoor aanzienlijk vergroot.

Ontwikkelde instrumenten

Leeuwenborgh heeft een praktijkovereenkomst (POK) samengesteld die in diverse talen beschikbaar is. De opleidingen formuleren de te verwerven competenties en vaardigheden in deze overeenkomst. Deze wordt bij een buitenlandse bpv ondertekend door de opleiding, de leerling en het internationale stagebedrijf. Alle formulieren,

documenten, procedures, handboeken en checklists zijn op het intranet voor docenten en studenten beschikbaar.

Leerpunten voor de toekomst

Leerpunten kunnen ook worden gedefinieerd als “zaken die zeker moeten worden gecontinueerd”. Eerst en vooral: zorg voor draagvlak in alle lagen van de organisatie. Naast het overleg op uitvoeringsniveau op internationaliseringsgebied wordt gestreefd naar het inrichten van een stuurgroep. Internationaliseren moet een vanzelfsprekend onderdeel van elke curriculumdiscussie zijn; het dient in de genen van alle professionals in de organisatie een plek te hebben. Internationaliseren als “hebbeding” of eenmalig toetje kan alleen maar leiden tot “internationaliseren als Fremdkörper”. Helder is dat alleen realistisch geformuleerde doelstellingen rendementen opleveren.

Andere subsidieprogramma's

Naast het Leonardo da Vinci-programma maakt Leeuwenborgh ook gebruik van subsidies van Comenius voor het realiseren van uitgaande mobiliteit. Daarnaast stelt de Provincie Limburg ons in staat om grensoverschrijdend samen te werken met Euregionale partners.

Impact

Door onze betrokkenheid bij internationale projecten is euregionalisering en internationalisering een van de onderwijskundige speerpunten van het strategisch beleid van ROC Leeuwenborgh geworden. Internationalisering was vroeger een meer ad hoc-beleid maar nu is het stevig verankerd binnen ROC Leeuwenborgh en haar opleidingen.

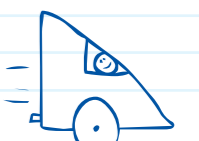
Elke twee jaar wordt voor het managementteam een bezoek aan Neth-ER in Brussel georganiseerd. Hier wordt men geïnformeerd over de meest recente ontwikkelingen betreffende het Europese beroeps onderwijs en de te verwachten impact.

Een aantal afgestudeerden heeft werk gevonden in de buurlanden binnen de Euregio Maas-Rijn.

Indirect is Leeuwenborgh betrokken bij het Transfer of Innovation-project “Your ECVET” dat door The Dutch Alliance (TDA) is aangevraagd en werd gehonoreerd. Ook is het roc partner in het ToI-project over ECVET dat aangevraagd werd door de Bezirksregierung Keulen en ook werd gehonoreerd in call 2013. Namens de TDA participeert ROC Leeuwenborgh samen met ROC Tilburg in het partnerschapsproject “CareforVet” en de eigen Euregionale partnerschappen “EUREKA” (Uiterlijke Verzorging) en EKOBB (Detailhandel).

Tips

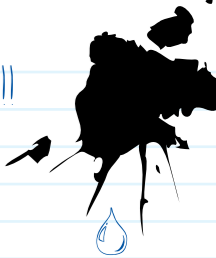
Het is belangrijk dat je draagvlak voor internationaliseringsactiviteiten binnen je eigen organisatie hebt van CvB via opleidingsmanagement tot aan de werkvloer. Vervolgens ben je afhankelijk van de inzet van collega's om de deelnemers te bereiken. Maar over het algemeen blijkt dat zeer veel leerlingen graag willen participeren en een internationale stage willen realiseren of willen deelnemen aan projecten en partnerschappen.

CfM - Wellantcollege

Oeps!!

OP OPEN DAGEN, INFORMATIEAVONDEN EN VIA DE WEBSITES VAN DE VERSCHILLENDE AOC'S WORDEN LEERLINGEN GEÏNFORMEERD OVER DE MOGELIJKHEDEN VOOR EEN BUITENLANDSTAGE. LEERLINGEN DIE EEN BUITENLANDSTAGE HEBBEN GEDAAN GEVEN PRESENTATIES IN HET ENGELS OM ANDERE LEERLINGEN TE INSPIREREN. LEERLINGEN DIE VOLDOEN AAN DE SELECTIECRITERIA ZOALS HET NIVEAU EN TAALVAARDIGHEID ONTVANGEN DE INTERNATIONALE STAGEGIDS MET INFORMATIE OVER DE VEREISTE DOCUMENTEN VOOR EEN BUITENLANDSTAGE. ER WORDT OOK EEN OUDERVOORLICHTINGSVOND GEORGANISEERD. VOOR DOCENTEN IS DE PROCEDURE DAT ZIJ EERST EEN MOTIVATIE BIJ HUN REGIODIRECTIE MOETEN INDIENEN VOORDAT ZIJ IN AANMERKING KOMEN VOOR UITZENDING.

bijeen. Twee van onze aoc's hebben ook contacten met de The Dutch Alliance en via dit nationale netwerk hebben wij ook nieuwe partners gevonden buiten het groene onderwijs. Verder hebben we contacten met het ENSI-netwerk, The Joint Course (is opgegaan in EUROPEA) en Nord Connect. Veel EUROPEA-partners zitten bij elkaar in verschillende Partnerschap- en Transfer of Innovation-projecten. De internationale coördinatoren binnen het agrarisch onderwijs kennen elkaar en weten wat zij voor elkaar kunnen betekenen.

Binnen het agrarisch onderwijs wordt ook internationaal samengewerkt binnen de kolom waardoor de mbo's veel leren van de hogere agrarische scholen en de Universiteit van Wageningen. Met Stichting Uitwisseling wordt samengewerkt voor activiteiten buiten Europa.

Sectoren

Uitgaande mobiliteit vindt plaats binnen de vier sectoren die de aoc's aanbieden onder de domeinen Plant, Voedsel en Consument, Dier en Natuur en natuurlijke omgeving.

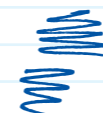
Succesvolle programmaonderdelen

Het consortium leert nog elke dag en het hebben van een consortium heeft voor- en nadelen. De voordelen zijn al genoemd. Een nadeel is dat het soms erg log is. Omdat de agrarische scholen in alle provincies staan, gaan we niet even bij elkaar op bezoek om iets te regelen. Afspraken maken en je aan afspraken houden is van cruciaal belang. Door de samenwerking met de Topsectoren Tuin-

HET AANVRAGEN VAN DE PROJECTEN GEBEURT BINNEN DE AGRARISCHE SECTOR NIET DOOR AFZONDERLIJKE AOC'S MAAR IN EEN SAMENWERKINGSVERBAND. ALLE AOC-PARTNERS ZIJN LID VAN EUROPEA NEDERLAND EN EUROPEA INTERNATIONAL, HET EUROPESE NETWERK BINNEN DE AGRARISCHE SECTOR. HET VOORDEEL IS DAT DE MOBILITEITEN UITWISSELBAAR ZIJN. EUROPEA INTERNATIONAL BORGT DE MOBILITEIT BINNEN EUROPA.

Europees netwerk

Scholen en bedrijven die bezocht worden, zijn allemaal betrokken bij het EUROPEA International-netwerk. Een netwerk met meer dan 1.200 agrarische kennisinstituten. Dit netwerk komt elk jaar tweemaal

wellantcollege
||

Ton Stok

Projectnummer

NL/10/LLP-LdV/MC/Z004

Organisatie

Ton Stok, Wellantcollege

Evelien Kist, AOC Terra

Eibert van Engelen, Nordwin College

Arnoud Cremers, Lentiz Onderwijsgroep

bouw en uitgangsmaterialen en Agri-Food wordt er ook uitvoering gegeven aan de HCA-agenda.

' Beste ' IVT-project

Elk jaar proberen we weer verbeteringen aan te brengen en elk jaar wordt de kwaliteit van de voorbereidingen en uitzending beter. Met andere woorden het beste IVT-project is het laatste en de volgende zal weer beter worden.

Met Stichting Uitwisseling wordt samengewerkt voor activiteiten buiten Europa.

Onverwachte wendingen

Er zijn geen andere negatieve wendingen geweest dan de toegankelijkheid van de stages voor docenten in verband met de onderwijstijd. Een positieve wending is wel dat sinds we praten over EQF, ECVET en EQAVET er meer docenten geïnteresseerd raken.

Factoren die van invloed zijn voor niveau van projectrealisatie

De coördinatoren internationalisering van alle aoc's komen regelmatig bijeen om kennis en vaardigheden te delen en om elkaar te informeren. Positief is de samenwerking onderling en daardoor ook het hogere aantal deelnemers (leerlingen) aan mobiliteit.

Door de stiptheid van de inspectie, betreffende de lesuitval, gaan steeds meer docenten in hun vakantie op stagebezoek. De eenmalige subsidie voor een leerling en docent zorgt niet voor continuïteit en duurzame ontwikkelingen. Zeker in het huidige ECVET-tijdperk is dit funest en zullen goede initiatieven stoppen omdat het uit eigen middelen betaald moet worden. Zeker in de startfase van de uitvoering van ECVET-units is ondersteuning van wezenlijk belang.

Meerwaarde buitenlandstage

Voor de leerling

Het is voor de leerling een grote meerwaarde op het persoonlijke vlak.

Voor de organisatie

Het profileren van de school, het creëren van een dynamisch imago, het enthousiasmeren van docenten en het vergroten van de ouderbetrokkenheid. Aoc's worden internationale kenniscentra. Het opdoen van kennis, inspiratie en ervaringen.

Voor de regio

Regio's houden niet op bij de landsgrenzen. Regio's met dezelfde problematiek worden door de internationalisering van de scholen binnen de regio's aan elkaar gekoppeld. Leren van elkaar en met elkaar delen is van cruciaal belang. Hier komt ook de Golden Triangle goed tot zijn recht; het regionale bedrijfsleven, de lokale overheid en het agrarisch onderwijs werken samen in allerlei activiteiten en internationale projecten. Partnerschapproject Peat Valley is hier een goed voorbeeld van.

Ontwikkelde instrumenten

Beleidsprogramma's voor de instellingen; stageboeken, contracten; POK vertaald in Engels, Frans, Duits en Spaans. CD-rom met stappenplannen. Overzicht met subsidiemogelijkheden binnen Europa, een stappenplan voor het opnemen van internationale competenties binnen het agrarisch onderwijs in het curriculum in samenwerking met het kenniscentrum AEQUOR. ECVET-units op het gebied van agrarische onderwerpen zoals Organic Farming; Canning Food; International Business enzovoort, die ook door de Europese partners worden gebruikt.

Leerpunten voor de toekomst

Op internationaal vlak is niets vreemd ... maar soms wel anders. Door de ervaring met de projectuitvoering wordt het stellen van realistische doelstellingen steeds beter. Internationalisering loopt als een rode draad door alle agrarische domeinen heen en heeft daarnaast ook haar eigen doelen. Het ministerie van EZ is een uitstekende katalysator om internationalisering een impuls te geven. De school als internationaal kenniscentrum in relatie tot de Agri-Business: het opleiden van kenniswerkers met een internationale focus. Opbouwen van een netwerk door samenwerking bedrijfsleven en onderwijsinstellingen om kenniswerkers met internationale competenties af te leveren die op de internationale arbeidsmarkt kunnen functioneren. Ondersteuning van de realisatie van de doelen van de andere domeinen en verankering van internationalisering (door competenties) binnen het curriculum van de gehele onderwijskolom, om van de school een internationaal kenniscentrum te maken.

Andere subsidieprogramma's

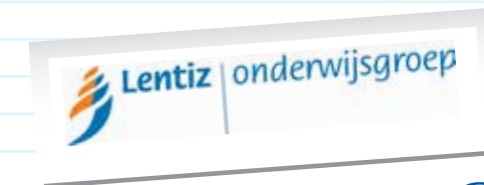
Via het Comenius-programma hebben veel van onze agrarische vmbo-instellingen projecten waarin ook mobiliteiten plaats vinden. De verhouding is niet aan te geven, maar de uitgaande mobiliteit binnen Comenius is beduidend minder. Wel is er een digitale omgeving via Wiki-Wijs gemaakt waar iedere vmbo-docent ideeën om internationalisering binnen zijn lessen te halen kan vinden, maar hij ook kan bijdragen door zelf producten en ideeën te delen via dit Wiki-Wijsarrangement.

Impact

Ons consortium heeft zoveel impact gehad dat bijna alle aoc's een internationaliseringsagenda hebben. Er is samenwerking tussen de verschillende aoc's op het gebied van internationalisering. Een aantal leerlingen heeft werk gevonden op hun buitenlandse stageadres en sommigen gaan tijdens de drukke seizoenen terug om als volledig werknemer aan het werk te gaan. Wij zijn partner in verschillende Partnerschap- en Transfer of Innovation-projecten.

Tip

Kom eens langs en kom kijken wat we allemaal doen.

CfM - Noorderpoort

TIJDENS VOORLICHTINGSDAGEN EN OP DE WEBSITE IS ZOWEL VOOR DOCENTEN ALS VOOR LEERLINGEN VEEL INFORMATIE OVER BUITENLANDSTAGES TE VINDEN. ALLE STAGEDOCENTEN ZIJN OP DE HOOGTE VAN DE MOGELIJKHEDEN DIE HET LEONARDO DA VINCI-PROGRAMMA BIEDT.

Met de Europese partners verloopt het contact meestal per e-mail of per telefoon en soms via Skype. Afhankelijk van het soort contact gebeurt dit meer of minder intensief. Er is ook veel contact door de begeleidende docenten en stagecoördinatoren tijdens de stagebezoeken of in het kader van een VETPro- of een Transfer of Innovation-project.

DE BETREFFENDE DOCENTENTEAMS BESLISSEN WELKE LEERLINGEN OP INTERNATIONALE STAGE GAAN EN HEBBEN DAAR HUN EIGEN CRITERIA VOOR. VOOR EEN REËLE VERDELING VAN DE MIDDELEN WORDT JAARLIJKS VOORAF GEKEKEN HOEVEEL LEERLINGEN PER STUDIERICHTING OP STAGE GAAN.

Sectoren

Uitgaande mobiliteit vindt vooral plaats in de sectoren Reizen, Hotel, Toerisme, Leisure en Wellness, KTM (Kunst, Theater en Media), ICT, Gezondheidszorg, Handel, Groothandel en Internationale Handel, Detailhandel, Mode en Wonen, IBS, Bank en verzekeringen en Maritiem.

HET NOORDERPOORT HEEFT 23 LOCATIES EN 10 SCHOLEN MET ALLEMAAL EEN EIGEN STAGEBELEID. DE STAGEDOELSTELLINGEN ZIJN GEFORMULEERD PER SCHOOL EN WORDEN ALS UITGANGSPUNT GENOMEN. VOOR INTERNATIONALE BEROEPSPRAKTIJKVORMING IS EEN CENTRAAL BELEID ONTWIKKELD. CONTACTEN WORDEN GEDEELD WANNEER LEERLINGEN VAN VERSCHILLENDE LOCATIES IN DEZELFDE REGIO STAGE LOPEN. ER IS REGELMAAT OVERLEG MET DE VERANTWOORDELIJKE STAGEDOCENTEN EN COÖRDINATOREN.

Succesvolle programmaonderdelen

Veruit het meeste van wat we ondernemen aan projecten en mobiliteit is succesvol. De organisatie ervan kan strakker, maar dat botst soms met de Noorderpoort-cultuur waarin eigen initiatief hoog in het vaandel staat en invulling van stages en projecten een heel specifieke en individuele invulling kan krijgen. Stages en projecten met de Design Academie Lette Verein uit Berlijn kregen een bijzondere invulling met een zwaar accent op 'design' en met zeer sprankelende stagebedrijven.

Europees netwerk

In de afgelopen jaren hebben we veel nieuwe Europese partners gekregen via stagebedrijven, docenten die op bezoek gaan bij leerlingen, contacten van directeuren, het CvB, via andere projecten of organisatie van en deelname aan (contact)seminars.

'Beste' IVT-project

Stages van 20 weken van al meer dan 200 leerlingen Verpleging- (niveau 4) in België en Duitsland omdat zij veel konden leren van onder meer handelingen die in Nederland (nog) niet mogen

Noorderpoort

Minke Kloppenburg

Projectnummer

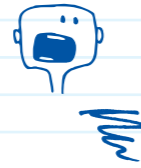
2011-1-NL1-MC003

Projectcoördinator

Minke Kloppenburg

Minke

worden uitgevoerd. De contacten met de ziekenhuizen zijn er al ruim tien jaar en zij zijn erg tevreden over het functioneren van onze leerlingen. Ook de 'social inclusion'-stage van onze leerlingen Kappen niveau 2 met Osmanyne in Turkije in het voorjaar van 2013 was een groot succes. Ook twaalf Turkse kappersleerlingen hebben stagegelopen in Groningen.

Onverwachte wendingen

We hebben zowat alles meegemaakt; van frauderende Europese partners tot faillissementen, zoekgeraakte leerlingen, docenten die erg in de war raakten tot het in de problemen raken met administratieve zaken. Het heeft weinig negatieve effecten gehad maar het vraagt wel om flexibiliteit en creativiteit. We maken gelukkig ook heel leuke en inspirerende zaken mee die als voorbeeld dienen van wat je allemaal kunt bereiken met internationale mobiliteit.

Met de Europese partners verloopt het contact meestal per e-mail of per telefoon en soms via Skype.

Factoren die van invloed zijn voor niveau van projectrealisatie

Volop steun van het CvB en schooldirecteuren en het schrijven van een breed gedragen beleidsplan internationalisering zijn onontbeerlijk. Doordat het Noorderpoort een informele organisatie is, verlopen

het borgen en het administratieve proces soms wat moeizaam. Invoering van de nieuwe Europass en de ECAS-structuur kost veel tijd en levert veel weerstand op. Docenten en staf vinden meedoen in een Europees project bijna altijd een verrijking, maar het wordt helaas steeds moeilijker om zaken te implementeren doordat de structuur en de duur van een aantal opleidingen steeds wijzigt. Er is minder tijd voor beroepspraktijkvorming en de docenten zitten vaak muurvast in de voorgeschreven opleidingsstructuur en in de roosters.

Meerwaarde buitenlandstage

Voor de leerling

De leerlingen komen als 'volwassene' terug. De zelfredzaamheid, het probleemoplossend vermogen, de interculturele vaardigheden en ook het 'Europese'-gevoel groeit.

Voor de organisatie

De meerwaarde ligt misschien sterker op de resultaten van de VETPro-reizen. Mede door deelname aan VETPro- of een Transfer of Innovation-project is gebleken dat er erg veel behoefte is aan collegae met kennis van projectmatig werken. Dit wordt hierdoor nu structureel aangepakt.

Voor de regio

De taalvaardigheid van de leerlingen wordt sterk vergroot; leerlingen krijgen een bredere blik, leren andere beroepsprocessen of inhoud. In hoeverre er sprake is van meerwaarde voor de regio is moeilijk in te schatten.

CHEESE!!

Ontwikkelde instrumenten

We gebruiken de handleiding van ROC Nijmegen die voor de leerlingen is geschreven met als doel de Europass en de ECAS-enquête goed in te laten vullen. Het vervangt ons eigen materiaal.

Leerpunten voor de toekomst

Leg de verantwoordelijkheid voor de inhoudelijke uitvoering van de stage neer bij de betrokken collegae. Meer aandacht voor de (blijvende) communicatie en deling van de resultaten. Projectmanagement is gecompliceerd, betrokkenen krijgen hiervoor een scholingstraject. Eerst goed overleggen met alle partners en dan de realistische doelstellingen formuleren. Interculturele vaardigheden zijn veel belangrijker dan je soms denkt. Acquisitie heeft vaak te maken met de resultaten van (eerdere) projecten, wanneer deze duidelijk zijn en een meerwaarde opleveren dan werkt dit zeker bij bedrijven. Het belang van Europese projecten moet helderder worden geformuleerd, dan is de communicatie met stakeholders en het verwerven van draagvlak ook eenvoudiger.

Andere subsidieprogramma's

Voor het realiseren van uitgaande mobiliteit maakten we ook gebruik van BAND-subsidie, dat 6-7% van het totaal betrof. Met BIOS-subsidie vindt jaarlijks een uitwisseling plaats met een Duitse partnergemeente. We hebben een langlopend Comenius-project vanuit de sector Techniek. Ook hier geldt dat het hooguit 6 a 7% van het totale aantal stages betreft. Tenslotte maken we gebruik van subsidies van het EIF (Europees Integratie Fonds) en van Grundtvig.

Impact

Internationalisering geeft een extra dimensie die 'gewoon' werken in een roc ontbeert. De uitwisseling met onze CvB'ers had grote impact op de kennis en de kwaliteit van de samenwerking tussen verschillende stafdiensten. Deelnemers aan VETPro-projecten komen gemotiveerder terug met veel goede ideeën en inspiratie. Dit vertaalt zich op team- en schoolniveau.

Veel leerlingen studeren verder in het hbo. Zij hebben daar (naar eigen zeggen) aantoonbaar profijt van de internationale stages. Er zijn leerlingen die een baan (of een partner!) overhouden aan hun buitenlandstage.

Onze mobiliteitsprojecten hebben geleid tot Partnerschap- en Transfer of Innovation-projecten, maar ook andersom. De start ligt bijna altijd bij de bestaande partners maar er komen vaak andere, nieuwe partners uit voort.

Tips

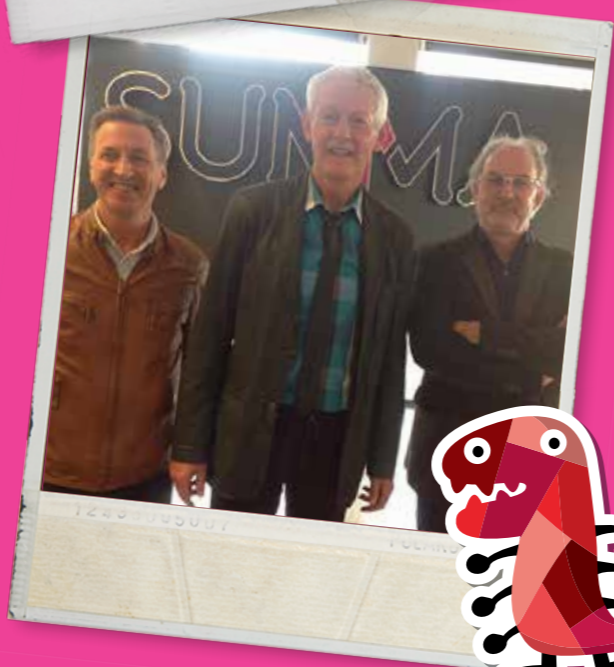
Zet vooral door en laat je niet belemmeren door wat dan ook. Blijf goed communiceren en positief denken en houd vertrouwen in de goede afloop. Doe wat er toe doet voor je organisatie, onderwijs, docenten en leerlingen. Neem niet deel alleen vanwege de subsidie. Regel je projectmanagement goed en borg je resultaten.

SUMMA
College

Projectnummer

2011-1-NL1-MC005

Projectcoördinator

Hein Witteveen / Tinus van de Pas

CfM - Summa College

MET JAARLIJKS TERUGKERENDE INTERNATIONALE STAGE-MARKTEN INFORMEREN WIJ LEERLINGEN, OUDERS EN COLLEGAE OVER BUITENLANDSE MOGELIJKHEDEN. NAAST VOORLICHTING IN DE KLAS WORDT INFORMATIE OVER BUITENLANDSTAGES VERSPREID VIA BROCHURES, AFFICHES OP PRIKBORDEN, FRONTER (INTERN COMMUNICATIESYSTEEM), DE I-BPV GIDS EN MOND-TOT-MOND RECLAME. HIERBIJ WORDT SAMENGEWERKT MET PRAKTIJKORGANISATIES. DIT ZIJN LEERBEDRIJVEN, TUSSENPERSONEN EN PARTICIPERENDE SCHOLEN IN HET BUITENLAND.

WIJ BENADEREN PARTICIPERENDE BEDRIJVEN IN ONZE OMGEVING OM HUN RELATIES IN HET BUITENLAND TE INFORMEREN OVER STAGEMOGELIJKHEDEN VOOR LEERLINGEN VAN HET SUMMA COLLEGE. WE HEBBEN EEN NETWERK VAN BUITENLANDSE CONTACTEN OPGEBOUWD, DIE WE GEBRUIKEN VOOR HET REALISEREN VAN EEN BUITENLANDSTAGE VOOR ONZE LEERLINGEN.

LEERLINGEN DIE OP STAGE WILLEN SCHRIJVEN EEN MOTIVATIEBRIEF EN VULLEN EEN EUROPASS CV IN. PAS NA TOESTEMMING VAN DE LOOPBAANBEGELEIDER C.Q. HET BETREFFENDE ONDERWIJSKUNDIGE TEAM GAAT HET WERKELIJK BEGINNEN. IN DE TOEKOMST WILLEN WE HIERIN OOK EEN MODULE I-BPV INTEGREREN.

Europees netwerk

Naaft de bestaande netwerken zijn er door relaties en contacten

van The Dutch Alliance, het NA LLP Leonardo da Vinci, Efv et en het NIHA ook nieuwe samenwerkingsverbanden met Europese organisaties ontstaan. Kernlanden hierbij zijn Duitsland, Turkije en Spanje.

Met de Europese partners vindt het contact voornamelijk plaats via e-mail en per telefoon. Ook proberen we elkaar via bijvoorbeeld de Efv et-conferentie fysiek te ontmoeten. Daarnaast vinden er wederzijdse werkbezoeken plaats. Tijdens de ontmoetingen worden naast goede afspraken voor de lopende projecten ook mogelijkheden voor samenwerking in de toekomst besproken.

Sectoren

Uitgaande mobiliteit vindt plaats in de sectoren Techniek, Zorg, Welzijn, Zakelijke dienstverlening, Artiest, Automotive, Fashion, Horeca, ICT, Recreatie en Business.

Succesvolle programmaonderdelen

IVT en VETPro zijn beide succesvol. VETPro-reizen bieden wij alleen aan wanneer er directe verbanden zijn tussen het onderwijs en de betrokkenen. De IVT-subsidie komt volledig ten goede aan de leerlingen, en wordt ook volledig benut. We zorgen ervoor dat de begeleiding goed is en bieden flexibele mogelijkheden voor stages in het buitenland.

'Beste' IVT-project

Door de jarenlange contacten met NIHA, de Handels- en Onderwijsmissie in 2008 en door een studie-/werkreis van een veertiental

docenten van de opleiding Onderwijsassistent, hebben in 2013 ruim 32 leerlingen in Turkije een vijfweekse stage gelopen bij basisscholen in Ankara, Kayseri en Istanbul.

Onverwachte wendingen

Er hebben zich geen onverwachte wendingen voorgedaan tijdens de uitvoering van onze projecten.

Tijdens de werkbezoeken worden naast goede afspraken voor de lopende projecten ook mogelijkheden voor samenwerking in de toekomst besproken.

Factoren die van invloed zijn voor niveau van projectrealisatie

Het aantal leerlingen dat elk jaar gaat, het ontvangen van CfM en de organisatie van de kenniskring Internationalisering binnen het Summa College. In de kenniskring zitten enthousiaste afgevaardigden van elke school die zijn/haar enthousiasme weer overbrengt in het team/leerlingen. De kenniskring wordt aangestuurd door een directeur van een school die op zijn beurt de ontwikkelingen in het directeurenoverleg verwoordt.

Meerwaarde buitenlandstage

Voor de leerling

De opgedane taalkennis, de persoonlijke ontwikkeling, de opgedane interculturele ervaring, het zelfstandig worden en het leven, wonen en werken in een andere cultuur. Een Europass Mobiliteit en buitenlandervaring in het CV geeft de leerling echt een "plus".

Voor de organisatie

Het is een goede pr dat de organisatie de mogelijkheid biedt om een deel van de opleiding in het buitenland te kunnen volgen: Unique Selling Point! Het enthousiasme van leerlingen na terugkomst is een grote drijfveer en samen met de opgebouwde netwerken geeft dit een andere input aan ons onderwijs. Verslagen van studiereizen en of stage-ervaringen worden geplaatst op het intranet van de school.

Voor de regio

De Brainportregio Eindhoven is erg internationaal en men vindt dat zoveel mogelijk leerlingen een internationale ervaring moeten meekrijgen tijdens hun opleiding bij het Summa College. Omgaan met collegae in een andere cultuur. Men wordt geconfronteerd met arbeid in een internationale omgeving. Iets waarmee men in onze Brainportregio ongetwijfeld ook mee te maken krijgt. Uiteraard speelt het leren van de taal hierin een cruciale rol.

Ontwikkelde instrumenten

Wij hebben een handboek IBPV voor alle leerlingen die op buitenlandstage gaan. Dit is eenduidige informatie voor alle afdelingen

en leerlingen. Men gebruikt deze handleiding om zichzelf voor te bereiden op een eventuele stage in het buitenland. Maar ook om te zien of een internationale stage wel iets voor hem/haar is.

Leerpunten voor de toekomst

We moeten geen doelen gaan verzinnen, het gaat ten slotte om het aanbieden van mobiliteit. Internationalisering zou nog structureler ingebed moeten worden in de organisatie.

Andere subsidieprogramma's

Naast subsidie van het Leonardo da Vinci-programma hebben we ook gebruikgemaakt van BAND-subsidie. 90-95% van de ontvangen subsidie is afkomstig van het Leonardo da Vinci-programma.

Impact

Er is personele inzet beschikbaar om de projecten rondom mobiliteit aan te bieden aan leerlingen van het Summa College. Het financiële, en administratieve deel wordt verzorgd door het projectbureau. Inhoudelijk wordt het gedaan door de leden van de kenniskring internationalisering en het strategische deel is iets wat de kerngroep internationalisering adviseert aan het CvB.

Ons mobiliteitsproject heeft middels The Dutch Alliance geleid tot deelname aan het ToI-project "Your Ecvet". In 2013 hebben we naast bekende partners ook met nieuwe partners, waaronder Brainport Industries een subsidieaanvraag ingediend voor een partnerschapproject "The Engineer of The Future". Dit is helaas afgewezen. Een Transfer of Innovation-project "Dual Teaching

System" is wel goedgekeurd. Hierin gaan wij een rol spelen om ons duale systeem te implementeren in zuidelijke landen.

Tips

Na commitment van het management is het van belang dat men vanaf de werkvloer goed geïnformeerd is over alle ins en outs op het gebied van internationalisering. Het hebben van een goed betrouwbaar netwerk is van wezenlijk belang.

Saskia Wubben

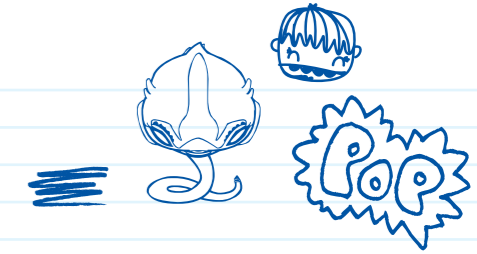
Projectnummer

2011-1-NL1-LE003-04813 VETPro / 2011-1-NL1-LE001-08885 IVT klein

Projectcoördinator

Saskia Wubben

Social Inclusion - MBO Amersfoort

LEERLINGEN WORDEN OVER DE BUITENLANDSTAGES GEÏNFORMEERD DOOR DOCENTEN DIE TEVENS VERTELLEN OVER HUN EIGEN BUITENLANDERVARINGEN DIE ZIJ HEBBEN OPGEDAAN DOOR DEELNAME AAN EEN VETPRO-PROJECT. NAAST HET VOEREN VAN GERICHTE INFORMATIECAMPAGNES, MET INFORMATIE IN DE KLAS DIE DOOR DE EIGEN DOCENTEN WORDT GEGEVEN, CIRCA TWEE MAANDEN VOOR HET GEPLANDE BEZOEK, WORDEN DE LEERLINGEN OOK GEÏNFORMEERD VIA LEAFLETS.

LEERLINGEN DIE OP BUITENLANDSTAGE WILLEN, KUNNEN ZICH INSCHRIJVEN MET EEN AANMELDINGSFORMULIER EN MOETEN EEN MOTIVATIEBRIEF SCHRIJVEN. VERVOLGENS VINDEN ER GESPREKKEN PLAATS DOOR DE BEGELEIDENDE DOCENTEN MET DE LEERLING EN MET DE OUDERS. NA GOEDKEURING WORDT EEN CONTRACT OPGESTELD.

Europees netwerk

Wij hebben binnen MBO Amersfoort een intern netwerk. Via dit netwerk kwam ik in contact met mijn collega van de hotelopleiding die vroeg of wij als cluster Entree-opleidingen, I4U/Pitstop en Leerlingendienstverlening (vanaf nu: Entree) wilden participeren in een VETPro-project dat gericht was op het begeleiden van leerlingen. Door de goede samenwerking in dit VETPro-project met de Finse partner is een mobiliteitsproject voor leerlingen tot stand gekomen.

Via het sociale netwerk Yammer hebben we contact met de Finse partner. Via dit netwerk onderhouden we contact en kunnen we

documenten uploaden en delen. We hebben minimaal tweewekelijks e-mailcontact en daarnaast vindt soms ook telefonisch overleg plaats. Voorafgaand aan de uitwisseling was er vrijwel dagelijks contact om de laatste puntjes op de i te zetten.

Doelgroepen

Uitgaande mobiliteit vindt plaats bij Entreeopleidingen en I4U. Bij Entree zitten de niveau-1 opleidingen (breed, zoals AKA) en bij I4U/pitstop komen leerlingen uit alle sectoren die vastlopen in hun programma.

Succesvolle programmaonderdelen

De informatie- en aannameprocedure voor de organisatie van buitenlandstages hebben wij binnen onze organisatie goed georganiseerd omdat het heel kleinschalig en overzichtelijk is.

'Beste' IVT-project

Wij hebben één mobiliteitsproject uitgevoerd in samenwerking met mijn collega van de Hotelopleiding. Een docent begeleidde vier leerlingen van I4U (en twee leerlingen van de hotelopleiding) naar Tampere in Finland en verbleef daar een week. Tijdens de tweede week kwam een kok van de hotelopleiding stagelopen in Tampere en monitorde tevens de leerlingen. In de derde week kwam weer een docent van I4U naar Tampere om het mobiliteitsproject af te ronden en de leerlingen weer veilig naar huis te begeleiden. Voorafgaand aan deze uitwisseling is er een ontmoetingsavond geweest met de ouders, de leerlingen, de kok van de hotel-school, en de brengende en halende docent.

PROJECTCOÖRDINATOREN IN BEELD

Ik sprak vlak voor de zomervakantie een meisje dat in maart naar Tampere was geweest. Voor haar was deze reis het belangrijkste van wat ze op school had gedaan. Het had haar het gevoel gegeven dat ze weer richting kon geven aan haar schoolloopbaan.

Onverwachte wendingen

Er hebben zich geen onverwachte wendingen tijdens de voorbereiding en uitvoering van het project voorgedaan.

Het succes van deze uitwisseling heeft geleid tot een discussie over uitbreiding van de leerlingenuitwisselingen.

Factoren die van invloed zijn voor niveau van projectrealisatie

De Entreeopleiding heeft een vrij klein team. De collegae die meedingen om de leerlingen te begeleiden worden daardoor snel gemist door hun achterblijvende leerlingen en collegae. Leerlingen en ouders zijn zeer betrokken voor en tijdens de stage. Na de stage kan de afronding moeilijk zijn, omdat bijvoorbeeld het tijdig aanleveren van verslagen niet altijd lukt.

Meerwaarde buitenlandstage*Voor de leerling*

De leerlingen worden (begeleid) teruggeworpen op zichzelf en doen

nieuwe ervaringen en vriendschappen op in een omgeving die zij nooit zelf zouden opzoeken. Zij krijgen de kans om zich een aantal weken los van hun ouders en omgeving te manifesteren, dit is empowerment. Het kan leerlingen die vastlopen in hun opleiding of privé zaken juist de lucht en de inspiratie geven om keuzes te maken. Het maakt leerlingen bewust van de cultuur en problematieken van hun peers in andere landen.

Voor de organisatie

Het begeleiden van leerlingen in dit project geeft docenten meer inzicht in de leerlingen, omdat zij ze in een andere context mee maken. Het begeleiden van leerlingen is ook deskundigheidsbevordering en uitwisseling voor de docent en de organisatie.

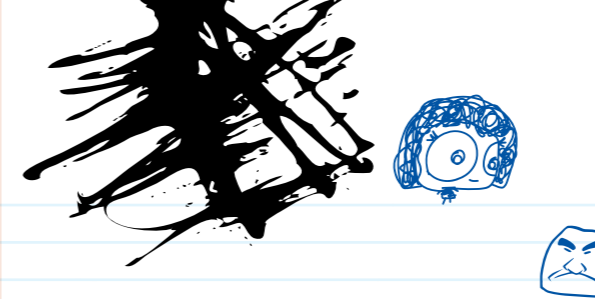
Ontwikkelde instrumenten

Wij hebben een procedure voor aanmelding voor mobiliteiten en het organiseren van informatieve bijeenkomsten ontwikkeld.

Leerpunten voor de toekomst

Een leerpunt is dat het begeleiden van de leerlingen ook de nodige nazorg vereist. Het is bijvoorbeeld een hele toer om de verslagen van de leerlingen te krijgen. We hebben verder vooral ervaren dat een netwerk heel belangrijk is om alles veilig en goed te laten verlopen voor de leerlingen.

Wij zouden niet met leerlingen naar een school willen gaan die we nog helemaal niet kennen. We onderzoeken nu de mogelijkheid om samen te werken met een school in Madrid. Er zal altijd eerst

een oriënterend bezoek plaatsvinden om kennis te maken met de partnerorganisatie en om de mogelijkheden te bespreken.

Andere subsidieprogramma's

Wij maken geen gebruik van andere subsidieprogramma's.

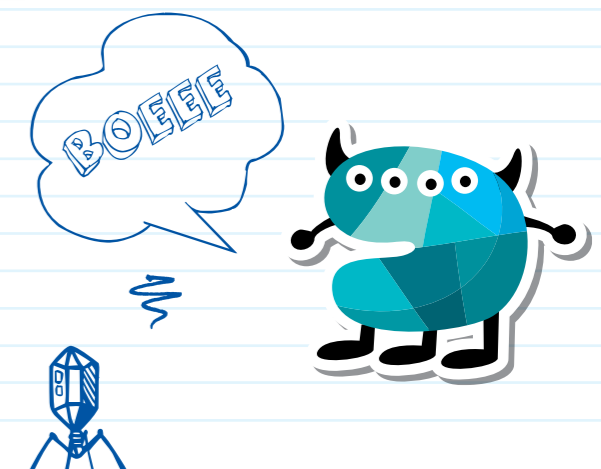
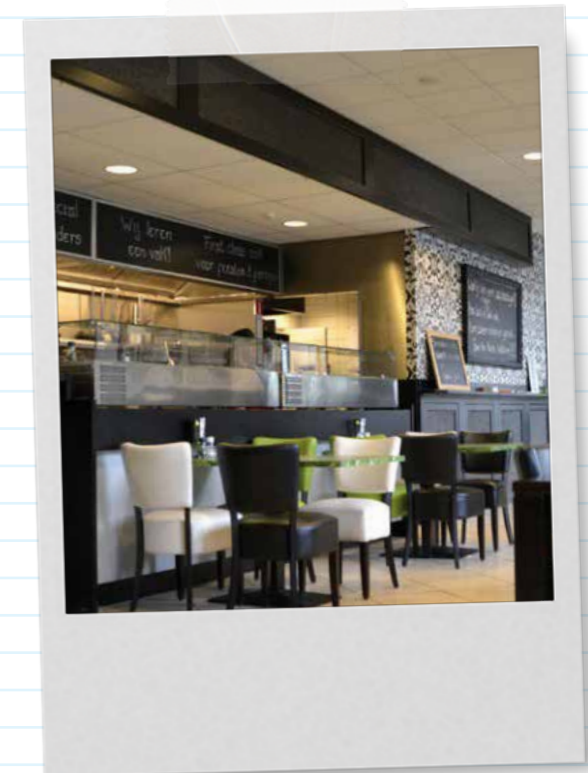
Impact

Het succes van deze uitwisseling heeft geleid tot een discussie over uitbreiding van de leerlingenuitwisselingen. De leerlingen staan nu meer open voor het leggen van buitenlandse contacten en reizen naar het buitenland.

Tip

Het delen van succesverhalen draagt bij aan een groter draagvlak. Ook het ontvangen van partners, waardoor een uitwisseling concreter wordt voor collegae die zelf niet mee willen doen aan een mobiliteit.

Voor leerlingen die extra begeleiding nodig hebben, is het vaak beter om meerdere leerlingen tegelijkertijd op hetzelfde stage-adres stage te laten lopen. Ook het gezamenlijk verblijven in bijvoorbeeld in een appartement biedt ze meer een gevoel van veiligheid en geborgenheid.

LEVEN LANG LEREN LEVEN LANG LEREN LEVEN LANG LEREN LEVEN LANG LEREN
LEVEN LANG LEREN LEVEN LANG LEREN LEVEN LANG LEREN LEVEN LANG LEREN LEVEN
LEVEN LANG LEREN LEVEN LANG LEREN LEVEN LANG LEREN LEVEN LANG LEREN LEVEN LANG

UITBREIDING EUROPEES NETWERK

internationalisering is nu een vast onderdeel van de opleiding

VERBETERING VAN DE INHOUD VAN DE STAGE DOOR HET EC-VET-INSTRUMENT

internationalisering bereikt mede
de groei van de organisatie

internationalisering maakt
belang grensoverschrijdend denken

opname internationale leerling in
STRATEGISCH beleid

internationalisering
verbindt branches binnen de organisatie

MEER DRAAGVLAK VANUIT CVB

DE POSITIE VAN MODERNE VREEMDE

betere aansluiting

TALEN IS BINNEN HET CURRICULUM VERSTERKT

bij veranderende eisen van de beroepswereld

TRANSNATIONALE ERKENNING VAN LEERRESULTATEN

impact op de onderwijsvisie
en onderwijsprogramma's

internationalisering leidt tot betere kwaliteit
van personeel

MEER BEWUSTZIJN

meer te beschikbaar
voor bureaus internationalisering

EUROPESE KWALIFICATIESTRUCTUUR

Internationalisering draagt bij aan onderwijskwaliteit

verbreding visie op internationalisering

EUROPEES

NETWERK BIEDT NIEUWE MOGELIJKHEDEN

NATIONAAL AGENTSCHAP LEVEN LANG LEREN PROGRAMMA LEONARDO DA VINCI

Postbus 1585 / 5200 BP / 's-Hertogenbosch

T +31(0)73-6800762 • F +31(0)73-6123425 • E na@leonardodavinci.nl • I www.leonardodavinci.nl